

Strateško upravljanje razvojem turizma u Lici

Matijević, Mihovil

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:191:415088>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Preddiplomski sveučilišni studij

Mihovil Matijević

Strateško upravljanje razvojem turizma u Lici

Strategic management of tourism development in Lika

Završni rad

Zabok, 2023

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Preddiplomski sveučilišni studij
Poslovna ekonomija u turizmu i ugostiteljstvu
Studijski smjer: Menadžment u turizmu

Strateško upravljanje razvojem turizma u Lici

Strategic management of tourism development in Lika

Završni rad

Kolegij: **Menadžment turističke destinacije**   Student: **Mihovil Matijević**

Mentor: **Prof. dr. sc. Zrinka Zadel**   Matični broj: **Ps23573**

Zabok, travanj. 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG ZAVRŠNOG RADA

Mihovil Matijević

ps23573

Strateško upravljanje razvojem turizma u Lici

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor završnog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa završnim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog završnog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji,

Potpis studenta

Sažetak

Završni rad na temu "Strateško upravljanje razvojem turizma u Lici" analizira trenutno stanje turizma u ovom području te predlaže strategije za daljnji razvoj turističke industrije. U radu se opisuju geografske, prirodne i kulturne karakteristike područja Like, kao i izazovi s kojima se turizam u tom području suočava, uključujući nedostatak razvijene turističke infrastrukture, sezonski karakter turizma te nedovoljnu promociju. U radu se naglašava važnost strateškog upravljanja u turizmu i opisuju procesi i koraci u razvoju strategije. Predlažu se tri ključna cilja za daljnji razvoj turizma u Lici: razvoj cijelo godišnjeg turizma, unaprjeđenje turističke infrastrukture i povećanje promocije i vidljivosti Like kao turističke destinacije. Planiraju se konkretne aktivnosti i prijedlozi za ostvarenje ovih ciljeva, što uključuje razvoj novih turističkih proizvoda i usluga, poboljšanje postojeće infrastrukture te jačanje promocije i prepoznatljivosti Like kao turističke destinacije.

U radu se također raspravlja o potencijalnim izvorima financiranja i partnerima u realizaciji strateških ciljeva, kao što su europski fondovi, lokalne samouprave i turističke organizacije.

Ključni zaključak ovog rada je da je za uspješan razvoj turizma u Lici potrebno strateško planiranje i dugoročna vizija te suradnja svih dionika u turističkoj industriji. Predložene strategije mogu pomoći u unaprjeđenju turizma u ovom području te osigurati održivi i cjelogodišnji razvoj turističke industrije u Lici. Potrebno je istaknuti da je Lika obiluje prirodnim i kulturnim bogatstvima, te da njezina izvorna ljepota i autentičnost predstavljaju značajan potencijal za turistički razvoj. Uz primjereno planiranje i upravljanje, ovaj potencijal može se iskoristiti na obostranu korist lokalne zajednice i posjetitelja.

Ključne riječi: *Strateško upravljanje; turizam; Lika; razvoj; infrastruktura.*

Sadržaj

Sažetak.....	
Uvod.....	1
2. Temeljno određenje destinacije.....	2
2.1. Definiranje destinacije	3
2.2. Životni ciklus destinacije	5
3. Komparativne prednosti Like	6
3.1. Povijest i preduvjeti za razvoj Like	8
3.2. Teritorijalni obuhvat.....	10
3.3. Stanovništvo Like	10
3.4. Klimatska obilježja.....	12
3.5. Vegetacija i fauna	13
4. Analiza turističkog tržišta Like.....	14
4.1. Analiza turističke ponude	15
4.2. Analiza turističke potražnje	24
4.3. Brendiranje Like kao turističke destinacije.....	27
5. Strateško upravljanje destinacijom Lika	29
5.1. SWOT analiza.....	29
5.2. Analiza rezultata istraživanja.....	32
5.3. Strateško upravljanje turizmom u Lici	40
5.4. Uloga Ličke razvojne agencije u provedbi strateškog plana za turizam	42
6. Zaključak	43
7. Popis literature.....	44
8. Internetski izvori.....	44
9. Popis tablica.....	45

Uvod

Turizam predstavlja važan čimbenik gospodarskog razvoja mnogih regija diljem svijeta. U tom kontekstu, regija Lika ima veliki potencijal za turistički razvoj. Cilj ovog završnog rada je analizirati komparativne prednosti Like kao turističke destinacije te primijeniti strateški pristup upravljanju turističkim razvojem kako bi se ostvario maksimalni potencijal.

Rad se sastoji od pet poglavlja, pri čemu se u prvom poglavlju temeljno definira pojam turističke destinacije i njezin životni ciklus. U drugom poglavlju se detaljno analiziraju komparativne prednosti Like, uključujući povijest i preduvjete za razvoj Like, teritorijalni obuhvat, stanovništvo, klimatska obilježja, vegetaciju i faunu. Treće poglavlje sadrži analizu turističkog tržišta Like, s naglaskom na prirodne atrakcije, ruralni turizam i kulturno-povijesnu baštinu. U četvrtom poglavlju se analizira turistička potražnja te se razmatraju strategije brendiranja Like kao turističke destinacije. Petim poglavljem se primjenjuje strateški pristup upravljanju turističkim razvojem Like, uključujući analizu strateških dokumenata razvoja turizma, SWOT analizu te analizu javnog mnijenja. Glavni cilj ovog rada jest ukazati na mogućnosti razvoja turizma u regiji Like, te ponuditi smjernice za ostvarivanje tog potencijala.

2. Temeljno određenje destinacije

Turizam je kompleksan društveni fenomen koji obuhvaća različite subjekte i međusobne veze u okruženju u kojem djeluju. Različiti autori definiraju turistički sustav na različite načine, no svi se slažu da je holistički pristup ključan prilikom objašnjavanja turističkog sustava. Prema tom pristupu, turistički sustav predstavlja cjelinu koja istovremeno djeluje i kao dio šire društvene cjeline. Otvorenost i dinamičnost su dva glavna opisa turističkog sustava. Turistički sustav se sastoji od dvaju osnovnih podsustava: turističke potražnje i turističke ponude.

Sustavi se sastoje od samostalnih elemenata, kao što su potrošači, proizvođači te društvene, političke i ostale institucije, koji unutar određenog sustava predstavljaju zasebne jedinice. Svaki element određenog sustava je povezan s ostalim elementima te su međusobno ovisni. Srž svakog sustava čine veze između elemenata i razmjena informacija među njima, što utječe na razvoj i stanje svakog elementa. Sustav uvijek postoji radi ostvarivanja određenog cilja ili svrhe, poput proizvodnje turističkih usluga u interakciji s korisnikom. (Dulčić i Petrić, 2001.)

Postoji razlika između otvorenih i zatvorenih sustava, no svaki od njih ima svoje granice. Organizacijski i društveni sustavi, uključujući i turistički sustav, su otvoreni, ali se često ograničavaju teritorijalno ili funkcionalno. Izostanak interaktivnog djelovanja s okolinom osuđuje ove sustave na neuspjeh, bez obzira na njihovu tehničku zatvorenost. Čak i sustavi koji su tehnički zatvoreni uspostavljaju interakciju s okolinom. Stoga, funkcionalno je teško tvrditi da postoje potpuno zatvoreni sustavi. Sustavi teže ravnoteži i za njihovu stabilnost potrebno je uložiti energiju, materijale i druge resurse. Organizirana aktivnost je nužna kako bi se postigla ravnoteža i izbjegao nered u sustavu, a dobra organizacija sustava pomaže u ostvarivanju ciljeva. U turističkom sektoru, promjene u jednom elementu sustava mogu uzrokovati promjene u cijelom sustavu. Na primjer, propadanje prirodnih elemenata koji čine osnovu turističke ponude može dovesti do pada potražnje za cjelokupnim turističkim proizvodom tog sustava. Dulčić i Petrić (2001) smatraju turizam podsustavom društvenog sustava koji uključuje brojne međusobne interakcije. Stoga, definiranje granica turističkog sustava važno je uzeti u obzir njegove elemente ili podsustave koji ostvaruju te međusobne interakcije. Dulčić (1991) dijeli

elemente turističkog sustava na tri podsustava: organizacije koje obavljaju upravljačke funkcije, izvršitelje osnovnih zadataka sustava te tržišne elemente.

Leiper (1990) dijeli turistički sustav na tri glavna dijela: zemljopisnu komponentu, turiste i turističku industriju. U turističkom sustavu, turisti igraju ključnu ulogu kao glavni element, dok se zemljopisna komponenta obično dijeli na tri regije: izvorišnu regiju (mjesto iz kojeg turisti dolaze), tranzitnu regiju (mjesto kroz koje prolaze) i odredišnu regiju (mjesto gdje turisti borave). Turistička industrija predstavlja stranu turističke ponude, a svi ovi dijelovi djeluju unutar većih okruženja, kao što su fizičko, tehnološko, socijalno, kulturno, ekonomsko i političko okruženje. Razumijevanje i pravilno upravljanje ovim elementima i okruženjima ključno je za uspješan razvoj turističkog sustava.

2.1. Definiranje destinacije

Izvor riječi "destinacija" je latinska riječ "destinatio", što označava mjesto putovanja ili odredište. U turističkom kontekstu, ovaj pojam je uveden 1970-ih godina 20. stoljeća, a razvoj zračnog prometa je pridonio tom procesu. Turistički pojam destinacije podrazumijeva turistički lokalitet, zonu, regiju ili kontinent, a njegova definicija se mijenja u skladu s globalnim turističkim promjenama. Izvorno, turistička destinacija je počela kao turističko mjesto koje stvara intenzitet i kontinuitet posjeta te pruža egzistencijalna sredstva za lokalno stanovništvo. Pojam turističkog mjesta je prostorno-funkcionalna cjelina ponude u turizmu koja je u skladu s administrativnim granicama. Međutim, mnogi autori smatraju da geopolitičke granice ne određuju turističku destinaciju, već je ona karakterizirana sposobnošću privlačenja turista i sposobnošću zadovoljavanja njihovih kompleksnih turističkih potreba. Turistička destinacija je dinamičan i fleksibilan prostor koji se određuje isključivo tržištem, uz uvjetovanost željama, interesima, sklonostima i potrebama turista. Destinacija gradi svoj turistički identitet na kumulativnim atrakcijama koje zajedno s turističkom infrastrukturom predstavljaju prostor okupljanja turista. Turistička destinacija obuhvaća prostornu cjelinu koja je neovisna o administrativnim granicama, ima odgovarajuće elemente ponude, orijentirana je prema turističkom tržištu i njome je potrebno upravljati.

Turistička destinacija predstavlja skup turističkih proizvoda i usluga namijenjenih zadovoljavanju turističkih potreba. Destinacija predstavlja jezgru ili temeljni element turističkog sustava, a može se geografski definirati, ali granice destinacije često su nejasne zbog kompleksnog razvitka destinacije i različitih turističkih potreba. Destinacija može prelaziti granice grada ili regije, može se poistovjetiti s kulturnom regijom ili administrativnom jedinicom, pa čak i s teritorijem države. (Candela i Figini, 2012.)

Prema percepciji, sve turističke destinacije sastoje se od različitih turističkih struktura, objekata, atrakcija i sličnih elemenata, što rezultira raznolikošću i heterogenošću turističkog proizvoda. Različiti tipovi turističkih destinacija, kao što su planinske, obalne, povijesne, umjetničke i druge, mogu se sagledati kao "mješavine" kulturnih, ekonomskih i okolišnih "sastojaka". Turistička destinacija je nosivi element turizma i turističkog sustava, budući da obuhvaća sve elemente turizma i turističke ponude u cjelini. Ona predstavlja središnju točku turističkog iskustva, privlači i okuplja turiste, pružajući im raznoliku ponudu turističkih proizvoda i usluga. Stoga, turistička destinacija je ključni element za razvoj turizma i ostvarenje njegovih ciljeva. Dakle, može se zaključiti da turistička destinacija predstavlja složenu kategoriju koja uključuje različite elemente, poput geografske lokacije, kulturnih i prirodnih znamenitosti, infrastrukture, smještajnih kapaciteta, aktivnosti i usluga za turiste. Destinacija mora biti dobro definirana i prilagođena potrebama turista, te mora biti učinkovito upravljana kako bi se osigurala kvaliteta i zadovoljstvo turista. Također je bitno uzeti u obzir utjecaj turizma na lokalno stanovništvo i okoliš kako bi se osiguralo održivo korištenje resursa te se minimizirale moguće negativne posljedice na zajednicu i okoliš.

2.2. Životni ciklus destinacije

Upravljanje turističkom destinacijom je složen proces koji uključuje različite faze razvoja. Svaka faza ima svoje karakteristike i zahtjeve, a razumijevanje ovog procesa ključno je za uspješno upravljanje destinacijom. U ovom segmentu rada će se razmotriti pet faza razvoja turističke destinacije - faza otkrića, istraživanja, angažiranja, konsolidacije i stagnacije, te kako se svaka faza razlikuje od prethodne i sljedeće.

Prva faza je faza otkrića, kada se destinacija tek počinje razvijati i privlačiti turiste. U ovoj fazi broj posjetitelja je mali, ali ima tendenciju rasta.

Druga faza je faza istraživanja, kada destinacija postaje poznatija i počinje privlačiti veći broj turista. U ovoj fazi destinacija još uvijek ima lokalnu kontrolu nad razvojem, ali pojavljuju se i prvi znakovi institucionalizma.

Treća faza je faza angažiranja, kada destinacija postaje iznimno popularna i privlači veliki broj turista. U ovoj fazi destinacija počinje preuzimati kontrolu nad svojim razvojem, uspostavljajući različite institucije i organizacije koje prate i promiču turizam.

Četvrta faza je faza konsolidacije, kada destinacija postaje stabilna i kada broj posjetitelja doseže svoj vrhunac. U ovoj fazi destinacija je iznimno popularna i dobro organizirana, a njezini proizvodi i usluge su dobro poznati turistima.

Peta i posljednja faza je faza stagnacije, pomlađivanja ili propadanja. U ovoj fazi destinacija doživljava opadanje interesa turista i gubi svoju popularnost. Moguće je da se destinacija pomladi i ponovno postane popularna, ili da se u potpunosti uruši i propadne.

Važno je napomenuti da su ove faze dinamične i da destinacije mogu prolaziti kroz njih u različitom tempu i redoslijedu. Osim toga, vanjski faktori poput ekonomske situacije, političke nestabilnosti ili prirodnih katastrofa mogu utjecati na rast destinacije i ubrzati

njezin pad. Stoga je važno stalno pratiti trendove i razvijati nove proizvode i usluge kako bi se destinacija održala konkurentnom na tržištu turizma.

Ovaj model pet faza rasta destinacije pruža uvid u proces razvoja turističke destinacije, te ukazuje na važne aspekte koji utječu na taj proces. Razvoj turizma može imati značajan utjecaj na lokalnu ekonomiju, ali i na društvenu i prirodnu okolinu. Stoga je važno da odgovorni akteri u upravljanju destinacijom budu svjesni mogućih posljedica razvoja turizma te da djeluju planski i održivo kako bi osigurali dugoročni uspjeh destinacije.

Važno je naglasiti da odnos lokalnog stanovništva prema turistima igra važnu ulogu u uspjehu destinacije. Kako turizam postaje važan dio lokalne ekonomije, postoji opasnost da stanovnici postanu zasićeni i otporni na turiste, što može negativno utjecati na imidž destinacije. Stoga je važno da upravljanje destinacijom uključuje i aktivnosti koje će osigurati pozitivan odnos stanovništva prema turistima, kao i održivu uporabu prirodnih i kulturnih resursa destinacije.

3. Komparativne prednosti Like

Porter kategorizira osnovne elemente komparativne prednosti u pet kategorija: ljudski resursi (uključujući kvalitetu, kvantitetu, cijenu i znanje), fizički resursi (koji su temelj privlačnosti), resursi znanja (kao što su menadžment, marketing i strateško planiranje), financijski resursi (za razvoj infrastrukture) i infrastruktura (čiju nadležnost imaju lokalne, regionalne i nacionalne vlasti).

Turistički resursi Like sastoje se od prirodnih atrakcija te kulturnog identiteta regije. U ruralnim područjima turizam se razvija na temelju različitih prirodnih i kulturno-povijesnih resursa. Među prirodnim atrakcijama ističu se Plitvička jezera, Velebit, Lička Plješivica i dolina Gacke, dok tradicionalni način života i kulturno-povijesni resursi također doprinose razvoju turizma.

Nacionalni park Plitvička jezera predstavlja glavnu turističku destinaciju u regiji te igra ključnu ulogu u razvoju turizma u toj županiji. Kao jedna od najvažnijih prirodnih atrakcija u Hrvatskoj, Nacionalni park Plitvička jezera potiče razvoj atraktivnih popratnih sadržaja na seoskim

obiteljskim gospodarstvima s ciljem jačanja ponude smještaja u ruralnom okruženju te doživljaja autentične ruralne atmosfere. Međutim, nedostatak turističke infrastrukture u obliku hotela, restorana i drugih sadržaja predstavlja izazov za daljnji razvoj destinacije. Osim toga, regija ima i komparativne prednosti poput Parka prirode Velebit i Nacionalnog parka Paklenica, koji privlače posjetitelje koji uživaju u prirodi i avanturističkim aktivnostima poput planinarenja, penjanja i paraglajdinga. Stoga, ove aktivnosti pružaju potencijal za razvoj sportskog i rekreativnog turizma, dok bogatstvo šumama pruža mogućnosti za daljnji razvoj lovnog turizma kao važnog dijela cjelokupne turističke ponude. Organizirani događaji također mogu biti ključni za ostvarenje konkurentne atraktivnosti turističke destinacije.

Turizam u ruralnim područjima može značajno profitirati od kulturnih dobara. Kulturna dobra obično su povezana s dugogodišnjom tradicijom i načinom života specifičnog za određeni prostor. Ova veza između kulturnih dobara i tradicije održava se kroz dugogodišnje tradicionalne aktivnosti koje se prenose s generacije na generaciju i nadograđuju kako bi se zadržala autentičnost i ključne značajke određenog kraja. Ovaj vid turizma može se dodatno razvijati i promovirati u ruralnim područjima, nudeći turistima jedinstvenu priliku za upoznavanje i uživanje u kulturnom naslijeđu i tradiciji područja koje posjećuju.

Turističke manifestacije su važan segment turističke ponude destinacije. Osim što proširuju turističko tržište, produžuju boravak turista i stvaraju imidž destinacije, manifestacije omogućuju bolju promociju destinacije kao elementa atrakcije i animacije. Također, manifestacije valoriziraju lokalnu kulturu, tradiciju i običaje, te potiču društvenu koheziju, zabavu i rekreaciju sudionika, kulturni i društveni napredak. Stoga, uloga manifestacija u destinaciji je izuzetno važna zbog njihova širokog spektra utjecaja na destinaciju te njihove održivosti i konkurentnosti.

Turistički potencijal Like izrazito je velik i raznolik, no nažalost, nije u potpunosti iskorišten. Jedan od najvećih razvojnih problema turizma u regiji Lika jest izrazita sezonalnost, odnosno koncentracija turizma u Plitvičkim jezerima tijekom ljetnih mjeseci. Ovo znači da u drugim dijelovima regije turizam nije dovoljno razvijen ili iskorišten u potpunosti. Također, nedostatak stručnih kadrova ograničava razvoj turizma na tim područjima.

Za daljnji razvoj turizma u Lici, potrebno je poboljšati kvalitetu turističkih proizvoda i usluga te diversificirati turističku ponudu kroz razvoj novih destinacija u regiji.

3.1. Povijest i preduvjeti za razvoj Like

Ovaj segment rada će se usredotočiti na povijest ovog područja, koje je obilježeno brojnim društvenim, političkim i gospodarskim promjenama tijekom stoljeća.

Počeci naseljavanja Like datiraju još u pretpovijesno doba. Prva poznata populacija su bili paleolitski lovci koji su živjeli prije oko 120 000 godina i koristili su kamenje kao alat. Neolitski pastiri Like živjeli su u privremenim skloništima, kao što su špilje, i provodili zime u toplijim obalnim područjima, vraćajući se na Velebit u proljeće.

Rimljani su osvojili Liku u 35. godini prije Krista, pri čemu su se borili protiv japodskih plemena koja su se povukla u šume i borila na gerilski način. Rimljani su organizirali lokalnu vlast i donijeli svoje običaje i pismenost u Liku, te su gradili nove objekte i ceste. Peutingerova tabla pruža najpotpuniju informaciju o rimskim cestama u Lici.

Nakon pada Zapadnog Rimskog Carstva, područje Like bilo je kratko pod vlašću Gotske države. Slaveni su potom naselili veći dio Balkanskog poluotoka, donoseći sa sobom i Avarsku državu, a na kraju su se Hrvati naselili na obalnim područjima između Cetine i Zrmanje. Dio Hrvata nastanio se u Lici, Krbavi i Gackoj, gdje su uspostavili plemenske distrikte s zajedničkim vladarom zvanim "ban". U 9. stoljeću nakon pobune Ljudevita Posavskog, regije Lika, Krbava i Gacka su dane vojvodi Borni.

Turska vojska zauzela je Liku između 1522. i 1524., osim Gacke doline i Brinja, a dijelom starosjedilačkog stanovništva prihvatilo je islam, a pojavili su se i prvi pravoslavni Vlasi. Osmanska vlast je 1580. godine osnovala Lički sandžak sa sjedištem u Kninu i glavnim ličkim uporištem na Udbini. Ovaj period turske vladavine trajao je do velikog austrijsko-turskog rata koji se odvijao u periodu od 1683. do 1699. godine, kada je oslobođena cijela Lika osim Ličkog Pounja uz sudjelovanje preostalog katoličkog stanovništva predvođenog svećenikom Markom Mesićem.

Nakon što su Osmanlije bili protjerani, Lika se trebala vratiti pod vlast hrvatskog bana, ali Habsburška monarhija odlučila ju je staviti pod izravnu vlast svoje dvorske Komore, te kasnije, 1714. godine, pod upravu Karlovačkog generalata. Lika je tada postala dio Vojne krajine i ostala je u njoj sve do ukidanja 1881. godine. U tom razdoblju, novi stanovnici, uključujući Hrvate, Bunjevce i pravoslavne Vlahe (kasnije Srbe), naselili su se na ličkom području i služili kao stalna vojska za potrebe bečkog dvora.

Tijekom vladavine Napoleona u Hrvatskoj, Lika i Krbava bile su pod francuskom vlašću, a francuske vlasti su u Lici izvršile mnoge korisne promjene. Lika je 1881. pridružena Banskoj Hrvatskoj, a od 1941. do 1945. godine bila je dio Nezavisne Države Hrvatske.

Tijekom Drugog svjetskog rata, komunističke vlasti su provodile masovna deportiranja i zatvaranja političkih protivnika, a mnogi su izgubili živote u tim procesima. U tom razdoblju, srpsko stanovništvo postalo je dominantno u nekim područjima Like, dok su mnogi Hrvati i drugi ne-Srbi bili prisiljeni napustiti regiju. To je dovelo do trajnih promjena u etničkom sastavu stanovništva u regiji Like. Nakon toga, u vrijeme raspada Jugoslavije, dio Like je bio okupiran od strane srpskih snaga od 1991. godine. Tijekom velikosrpske agresije koja je započela 1991. godine, srpske snage su zauzele dio Like, koji je pod zaštitom UN-a bio od 1992. do 1995. godine. Područje je oslobođeno u akcijama "Medački džep" i "Oluja" 1995. godine tijekom obrambenog Domovinskog rata. Ove akcije su predstavljale ključne trenutke u povijesti Like i Hrvatske, koji su osigurali oslobođenje okupiranog teritorija i povratak ljudi u svoje domove.

3.2. Teritorijalni obuhvat

Lika u Hrvatskoj predstavlja geografsko područje koje se prostire između planinskog masiva Velebita na zapadu te Plješevice i masiva Kapele na istoku, obuhvaćajući ukupnu površinu od 5282 km². Ova regija uključuje gradove Gospić, Otočac, Senj te općine Brinje, Donji Lapac, Lovinac, Perušić, Plitvička jezera, Udbina, Vrhovine, Gračac i Karlobag. Karakterizira je prostrana zavala unutar planinskog okvira, koja sadrži brojna polja u kršu, kao što su Ličko, Gacko, Krbavsko, Koreničko i Lapačko polje. Veći dio područja prekrivaju vodopropusne stijene, poput vapnenca i dolomita, dok su dna polja u kršu prekrivena nepropusnim naplavinama kroz koje teku rijeke, koje povremeno mogu izazvati poplave.

Hydroenergetski sustav Senj uključuje dvije najveće rijeke ponornice, Liku i Gacku. Jezera u regiji su uglavnom umjetna, osim Plitvičkih jezera, jedinog prirodnog jezera u regiji. Klima je uglavnom kontinentalna, dok su u višim planinskim predjelima planinske klime. Lika igra važnu ulogu u povezivanju kontinentalnog dijela Hrvatske s dijelom Hrvatskog primorja i Dalmacijom.

Lika, karakterizira se brojnim šumama koje pokrivaju gotovo 40% njezine površine, a najviše ih ima u istočnom dijelu regije. Osim šumarstva, Lika je poznata po stočarstvu (ovce, goveda) i poljodjelstvu, koje se bavi uzgojem žitarica, krumpira, kupusa, repe i graha. Zahvaljujući svom položaju između sjevera i juga, Lika ima dobro razvijene prometne veze. Također, ovaj kraj se može pohvaliti bogatom tradicijskom kulturom koja je omogućila formiranje turističke ponude još u 19. i 20. stoljeću.

3.3. Stanovništvo Like

Lika je regija u unutrašnjosti Hrvatske koja je poznata po svojim prirodnim ljepotama, ali i po svom stanovništvu. Regija obuhvaća područje od 5282 km², što čini 9,46% teritorija Republike Hrvatske. Prema popisu stanovništva iz 2021. godine ima ukupno 42 893 stanovnika.

Ličko-senjska županija, ima najnižu gustoću naseljenosti u zemlji, a prema posljednjim podacima iz 2021. godine, iznosi 8,01 stanovnika po kvadratnom kilometru. Nažalost, trend pada broja stanovnika nastavlja se uslijed starosne strukture populacije i iseljavanja mladih ljudi. Populacija se sastoji uglavnom od Hrvata koji čine 84,15%, Srba 13,65% i Albanaca 0,34%. Uspoređujući s podacima iz 1991. godine, Hrvati su tada činili 59,7% stanovništva, a Srbi 37%.

Većina stanovništva Like živi u ruralnim područjima, a gradovi s većim brojem stanovnika su Gospić (11 464 stanovnika), Otočac (8 361 stanovnika), Senj (5978 stanovnika), Novalja (3667 stanovnika).

Od općina možemo istaknuti Brinje (2570 stanovnika), Donji Lapac (1419 stanovnika), Karlobag (787 stanovnika), Lovinac (957 stanovnika), Perušić (1987 stanovnika), Plitvička jezera (3691 stanovnika), Udbina (1346 stanovnika), Vrhovine (666 stanovnika).

Ova regija se suočava s problemom depopulacije i iseljavanja mladih ljudi u potrazi za boljim životom u gradovima ili inozemstvu. Ovo je postao ozbiljan problem, jer se smanjenje broja stanovnika odražava na razvoj gospodarstva, turizma i drugih područja.

Godina	Stanovništvo	±%
1857.	155 467	—
1869.	165 692	+6,6 %
1880.	155 382	-6,2 %
1890.	170 084	+9,5 %
1900.	186 871	+9,9 %
1910.	182 392	-2,4 %
1921.	177 055	-2,9 %
1931.	172 735	-2,4 %
1948.	130 855	-24,2 %
1953.	125 677	-4,0 %
1961.	118 329	-5,8 %
1971.	106 433	-10,1 %
1981.	90 836	-14,7 %
1991.	85 135	-6,3 %
2001.	53 677	-37,0 %
2011.	50 927	-5,1 %
2021.	42 893	-15,78 %

Tablica 1. : Kretanje broja stanovnika od 1857. do 2021. godine.

Izvor: Publikacije Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske.

Kada se uzme u obzir navedeno, održavanje i povećanje broja stanovnika Like postaje prioritet za regiju. Razvoj infrastrukture, poljoprivrede, turizma, obrazovanja i drugih sektora mogu pomoći u privlačenju mladih obitelji i potencijalnih investitora. Također je važno razvijati politike koje će pružiti potporu starijim osobama kako bi se olakšalo starenje i osigurala bolja kvaliteta života za sve stanovnike Like.

3.4. Klimatska obilježja

Turistički resursi koji su povezani s klimatskim uvjetima predstavljaju jedan od najistaknutijih resursa zbog njihovog značajnog utjecaja na ljude. Ovakvi resursi mogu samostalno utjecati na privlačnost turista zbog svojih rekreativnih svojstava. Različiti čimbenici utječu na klimu, poput geografske širine, rasporeda kopna i mora, nadmorske visine te biljnog pokrova. Budući da postoje mnoge vrste klima u svijetu koje utječu na turističke tokove, Ličko-senjska županija se smatra područjem s kontinentalnom klimom, koja je tipična za unutrašnje dijelove euroazijskog kontinenta. Ovakva klima obilježena je oštrom i hladnom zimom te padalinama koje su jednako hladne.

Grad Gospić se nalazi u središnjem dijelu Like te ga karakterizira prosječna godišnja temperatura od 10,2°C, koja opada s povećanjem nadmorske visine. Planinski krajevi Like obilježavaju niže temperature tijekom cijele godine, a prosječna temperatura na tom području iznosi otprilike 10°C. Ovi krajevi također imaju najveću količinu padalina u Hrvatskoj, koje su prilično ravnomjerno raspoređene tijekom cijele godine, s malo većom količinom u hladnijim mjesecima. Klima mediteranskog tipa, koja je prisutna na otoku Pagu i u podvelebitskom kanalu, predstavlja značajan čimbenik koji utječe na turistička kretanja u Ličko-senjskoj županiji. Unatoč tome što je Velebit posebno istaknut u geomorfološkom smislu, najduža i najistaknutija hrvatska planina također ima snažan utjecaj na klimu županije i dijeli prostor na dva dijela - primorski i kontinentalni.

Kao što se ranije navodi, Ličko-senjska županija uključuje područje otoka Paga i podvelebitskog kanala, pa se stoga na ovu županiju primjenjuje i mediteranski tip klime. Ovaj tip klime je ključan za turističke aktivnosti u županiji te značajno utječe na odluke turista prilikom odabira odredišta. Posebno važne karakteristike ovog područja su insolacija, to jest sunčeva energija koja dopiyeva na zemlju, kao i temperatura zraka i oborine. Primjeri turističkih središta s ovim tipom klime uključuju Novalju, koja predstavlja turističko središte i središnju luku otoka Paga, kao i Ličko-senjsku županiju u cjelini.

Novalja je popularna turistička destinacija zbog svojih prirodnih ljepota, uključujući prostrane i lijepe pješčane plaže u blizini grada te mediteransku klimu. Osim toga, Novalja obiluje bogatom kulturno-povijesnom baštinom, raznolikom kulturno-umjetničkom, zabavnom i sportsko-rekreativnom ponudom, te nudi i izvrsnu domaću kuhinju. Novalja ima izvrsnu prometnu povezanost s kopnom, što joj predstavlja dodatnu prednost. Tijekom ljeta, povezana je i s obližnjim otocima, što joj pruža dodatne turističke mogućnosti.

Turisti koji posjećuju područja gdje se susreću različiti klimatski uvjeti i temperature često doživljavaju jedinstveni ugođaj sjedinjavanja mora i planina. Neki od njih preferiraju provedbu dnevnih sati na obali mora, dok noćenja provode u planinskim krajevima. Na Velebitu se pružaju mogućnosti smještaja u nekoliko planinarskih domova, pri čemu je najpoznatiji dom na Zavižanu smješten na 1594 metara nadmorske visine. Pored planinarskog doma Zavižan, posjetitelji mogu odabrati i druge planinarske domove za smještaj u Ravnom Dabru, Prpi i Paklenici.

3.5. Vegetacija i fauna

Biogeografski turistički resursi igraju važnu ulogu u privlačenju turista i unaprjeđenju turističke industrije nekog područja. Flora pruža estetsko zadovoljstvo turistima te ima značenje u ukrasnom i higijenskom smislu, dok životinjski svijet pruža mogućnosti za sportske, rekreativne i zabavne aktivnosti poput lova, ribolova, jahanja i slično. Potrebno je naglasiti da ova bogatstva prirode predstavljaju vrijedne turističke resurse koji su jedinstveni i nezamjenjivi.

U Ličko-senjskoj županiji, biogeografski turistički resursi igraju važnu ulogu. Zbog kontinentalne klime i visokih nadmorskih visina koje se nalaze u većem dijelu županije, rastu bukove i bukovo-jelove šume koje predstavljaju klimatsku vegetaciju. Na granici šumske vegetacije, šume prelaze u klekovine bukve, planinskog bora i planinske rudine.

Područje Velebita u Republici Hrvatskoj najveće je i najkompleksnije zaštićeno područje, te sadrži najveću biološku raznolikost. Područje Nacionalnog parka Sjeverni Velebit obuhvaća Štirovaču, smrekovu šumu poznatu po svojim velikim i dobro očuvanim crnogoričnim šumama. Ovo je jedan od rijetkih lokaliteta u parku s izvorima pitke vode i potočićima koji napajaju okolne vlažne livade. Na Velebitu se nalazi više od 950 vrsta i podvrsta biljaka, a neke od njih su endemi, što znači da su rasprostranjene samo na malom teritorijalnom području.

Velebitska degenija, koja cvjeta u svibnju i lipnju, jedan je od najpoznatijih endema u Hrvatskoj, specifična za sjeverozapadni Dinarid na Velebitu. Ova vrsta raste u sjenovitim pukotinama vlažnih stijena i na odvojenim blokovima kamena u bukovim šumama. Osim degenije, Velebit ima još neke poznate endemske biljne vrste, uključujući Prozorski zvončić, Hrvatsku sibireju i Valdštajnov zvončić. Flora županije karakterizirana je dodirima mediteranske klime na obali Jadrana, dok su primorska strana Velebita i otok Pag obilježeni bujnim makijama i šikarama. Ove biljne zajednice razvile su se kao posljedica degradacije šuma uslijed nepovoljnih uvjeta i pretjeranog iskorištavanja ljudskim aktivnostima kao što su spaljivanje i ispaša.

4. Analiza turističkog tržišta Like

Lika se nalazi u unutrašnjosti Hrvatske i obuhvaća područje od gotovo 5000 kvadratnih kilometara. Ovo područje obiluje prirodnim ljepotama, kulturnim spomenicima i povijesnim znamenitostima. Kao takva, Lika predstavlja značajnu turističku destinaciju u Hrvatskoj. Cilj ovog dijela rada je analizirati turističku ponudu Like i utvrditi njezine prednosti i nedostatke.

Jedna od glavnih prednosti Like su njezine prirodne ljepote. Ovo područje obiluje šumama, rijekama, jezerima i planinama. Tijekom svih godišnjih doba, Nacionalni parkovi Plitvička jezera i Sjeverni Velebit su iznimno popularne turističke destinacije. Lika nudi izvanredne mogućnosti za planinarenje, ribolov, lov, rafting i druge aktivnosti na otvorenom. Ove prirodne ljepote čine regiju Liku privlačnom destinacijom za turiste koji žele uživati u prirodi i aktivnom odmoru.

Lika ima bogatu povijest koja se ogleda u njezinim kulturnim spomenicima. Razni spomenici i znamenitosti, kao što su kule, utvrde, crkve i arheološka nalazišta, svjedoče o bogatoj kulturnoj baštini ovog područja. Na primjer, Gospić je grad koji obiluje povijesnim znamenitostima koje čine Liku zanimljivom destinacijom za turiste koji žele upoznati povijest ovog područja.

Unatoč brojnim prednostima, turistička ponuda Like također ima neke nedostatke. Jedan od glavnih problema je nedostatak turističke infrastrukture. Lika ima malo hotela i drugih smještajnih kapaciteta, posebno u usporedbi s drugim turističkim destinacijama u Hrvatskoj. Osim toga, nedostaje i kvalitetna ponuda restorana, barova i drugih mjesta za opuštanje i zabavu turista. Ovo može negativno utjecati na iskustvo turista i smanjiti privlačnost Like kao turističke destinacije.

Analiza turističke ponude Like ukazuje na brojne prednosti i nedostatke ovog područja. Područje Like ima značajan potencijal za turizam, međutim, kako bi se taj potencijal iskoristio, potrebno je ulagati u turističku infrastrukturu i unaprijediti kvalitetu ponude. Lika bi mogla privući veći broj turista i ostvariti veće prihode od turizma kroz razvoj i promociju aktivnog turizma, ruralnog turizma te kulturnog i povijesnog turizma. Važno je također uspostaviti suradnju između turističkih dionika u regiji i kreirati strategiju razvoja turizma koja će uzeti u obzir potrebe i interese lokalnog stanovništva, kao i turista. Uz ove napore, Lika bi mogla postati značajna turistička destinacija u Hrvatskoj.

4.1. Analiza turističke ponude

Turistički resursi u Lici uključuju prirodne resurse i atrakcije, kao i resurse koji su povezani s kulturnim identitetom tog područja. Različite kategorije resursa regije Like uključuju prirodne resurse, kulturno-povijesno naslijeđe, vrijedno industrijsko naslijeđe te događanja i manifestacije.

Turistička ponuda Like zasniva se prvenstveno na njezinim prirodnim i kulturno-povijesnim resursima te tradicionalnom načinu života. Nacionalni park Plitvička jezera predstavlja ključnu turističku destinaciju u regiji, potičući razvoj gospodarstva, posebice turizma i poljoprivrede u cijeloj županiji. Uz to, Nacionalni park Plitvička jezera može imati važnu ulogu u razvoju dodatnih turističkih sadržaja na seoskim obiteljskim gospodarstvima, pružajući mogućnosti za ruralni smještaj, doživljaj seoske sredine i atmosfere destinacije.

Nacionalni park Plitvička jezera ima potencijal postati ključni pokretač razvoja gospodarstva u regiji, no nedostatak turističke infrastrukture poput hotela, restorana i drugih sadržaja predstavlja prepreku. Osim toga, Park prirode Velebit i Nacionalni park Paklenica predstavljaju dodatne prednosti regije, privlačeći dnevne i tjedne turiste, ljubitelje prirode i avanturizma, te pružajući mogućnosti za sportsko penjanje, planinarenje, paraglajding, rekreativno hodanje, istraživanje pećina i drugo. Ove značajke otvaraju brojne mogućnosti za razvoj sportskog i rekreativnog turizma, a bogatstvo šuma predstavlja potencijal za daljnji razvoj lovnog turizma kao važne sastavnice cjelokupne turističke ponude područja. Kako bi se postigla konkurentna atraktivnost, organizirani događaji kao kapitalni sadržaji turističke destinacije mogu biti ključni u diferenciranju destinacije od konkurencije.

Prirodne atrakcije

Lika je poznata po svojim prekrasnim prirodnim ljepotama koje privlače veliki broj turista svake godine. Od Nacionalnog parka Plitvička jezera, koji je uvršten u UNESCO-vu svjetsku baštinu, do Parka prirode Velebit, najvećeg parka prirode u Hrvatskoj, Lika nudi mnogo atrakcija za posjetitelje koji žele istražiti netaknutu prirodu i ljepote planinskih lanaca.

Uz impresivne stijene, pećine, rijeke i jezera, Lika ima bogatu bioraznolikost i brojne divlje životinje koje privlače ljubitelje prirode iz cijelog svijeta. Osim toga, turistička ponuda ovog područja uključuje i širok spektar aktivnosti na otvorenom, poput planinarenja, ribolova, biciklizma i raznih vodenih sportova.

Stoga, cilj ovog poglavlja je pružiti detaljnu analizu prirodnih atrakcija regije Lika, njihov turistički potencijal te pružiti uvid u razne aktivnosti koje turisti mogu uživati tijekom boravka u ovom prekrasnom području. Ova analiza će biti temeljena na postojećoj literaturi, istraživanjima terena te prikupljanju podataka o turističkoj ponudi Like.

Nacionalni park Plitvička jezera, predstavlja najveći, najstariji i najposjećeniji nacionalni park u zemlji. Ovaj nacionalni park je stekao status nacionalnog parka 8. travnja 1949. godine, a zbog svoje jedinstvenosti, prirodne ljepote i vrijednosti, uvršten je na UNESCO-vu listu svjetske prirodne baštine 1979. godine. Njegova znamenitost su 16 prekrasnih jezera koja se uzdižu u nizu od 5.460 metara zračne linije te se stepenasto prelijevaju i silaze jedno u drugo. Jezera su podijeljena u Gornja i Donja jezera. Gornja jezera su Prošćansko jezero, Ciginovac, Okrugljak, Batinovac, Veliko jezero, Malo jezero, Vir, Galovac, Milino jezero, Gradinsko

jezero, Veliki Burget i Kozjak. Donja jezera su Milanovac, Gavanovac, Kaluđerovac i Novakovića Brod. Osim toga, u donjim jezerima nalazi se i najveći slap u Hrvatskoj, Veliki slap, visok 78 metara. To čini ovaj nacionalni park posebnim i jedinstvenim u svojoj ljepoti i vrijednosti.

Nacionalni park Plitvička jezera obuhvaća površinu od 29.685 hektara i osim impresivnih jezera, obiluje i prekrasnim šumama, slapovima, špiljama i izvorima. S iznimno bogatim biljnim i životinjskim svijetom, Park je domaćin za više od 1.267 različitih biljnih vrsta, 321 vrsta leptira, 157 vrsta ptica i 20 vrsta šišmiša, dok su najveće europske zvijeri - smeđi medvjed, vuk i ris - posebno zastupljene u bogatoj fauni Parka. Zbog svoje nevjerojatne prirodne ljepote, Nacionalni park Plitvička jezera nezaobilazna je destinacija za sve posjetitelje Republike Hrvatske. Park je proglašen Nacionalnim parkom 8. travnja 1949. godine, a 1979. godine je zbog svoje jedinstvenosti, prirodne ljepote i vrijednosti upisan na Listu svjetske prirodne baštine UNESCO-a.

Velebit, koji pripada planinskom lancu Dinarida, je najduža planina u tom sustavu, s dužinom od 145 km, smještena između prijevoja Vratnik i doline Zrmanje. Planinski niz je podijeljen na sjeverni, srednji, južni i jugoistočni dio te se proteže uz more na zapadu i ličko-gackom zaravni na istoku. Iako je glomaznog izgleda, Velebit se ne odlikuje visinom, a najviši vrh, Vaganski vrh, doseže 1757 m. UNESCO ga je 1978. godine uvrstio u svjetsku mrežu rezervata biosfere, a 1981. godine cijeli Velebit proglašen je parkom prirode. Nacionalni park "Sjeverni Velebit", osnovan 1999. godine, nalazi se u sjevernom dijelu planinskog niza i uključuje nekoliko strogo zaštićenih područja poput Hajdučkih i Rožanskih kukova, specijalnog botaničkog rezervata Zavižan - Balinovac - Zavižanska (Velika) Kosa, Velebitskog botaničkog vrta i specijalnog rezervata šumske vegetacije Štirovača.

Kada se govori o turističkoj ponudi na području Parka prirode Velebit, trenutno se gotovo isključivo fokusira na primorski pojas Parka, gdje se odvijaju kupališne aktivnosti. Ovaj oblik turizma nije vezan uz planine i njihove prirodne vrijednosti, ljepote i atrakcije, koje su jedna od ključnih karakteristika Parka. Unatoč tome, Park prirode Velebit nudi mogućnosti za posjet i razgledavanje, te je namijenjen prvenstveno znanstvenom, kulturnom, odgojno-obrazovnom i turističko-rekreativnom posjećivanju. Kod posjeta i razgledavanja, važno je ne ometati dopuštene gospodarske i druge aktivnosti te ne nanositi štetu prirodnim i kulturno-povijesnim

vrijednostima Parka prirode. S obzirom na veličinu područja, Javna ustanova "Park prirode Velebit" odlučila je fokusirati se na nekoliko najatraktivnijih lokacija koje već privlače velik broj posjetitelja, poput područja Baških Oštarija, uvale Zavrtnica i rijeke Zrmanje, kako bi se turistički potencijal Parka prirode maksimalno iskoristio.

Trenutno postoje tri poučne staze u Parku prirode Velebit, koje su smještene u područjima koja su dobro povezana cestama i koja posjete veliki broj turista. Pri izradi informativnih oznaka za ove staze, vodi se računa da se koriste prirodni materijali koji se uklapaju u okolinu te da su izdržljive u uvjetima snažnih vremenskih utjecaja karakterističnih za ovaj dio Parka.

Park prirode Velebit, koje je istaknuto područje za rekreacijske aktivnosti, namijenjen je posjetiteljima koji žele sudjelovati u aktivnostima. Kanjon rijeke Zrmanje idealan je za rafting tijekom većeg dijela godine, a u ljetnim mjesecima kada je vodostaj nizak i zabranjen je rafting, posjetitelji mogu istraživati kanjon Zrmanje kanuima. Ustanova se ne bavi izravnom provedbom raftinga, već je tu uslugu ugovorno prepustila registriranim i osposobljenim tvrtkama.

Na području srednjeg Velebita, ljubitelji alpinizma mogu uživati u ovoj rekreacijskoj aktivnosti na Dabarskim kukovima. Međutim, penjanje je dopušteno samo na kukovima Čelina, Rujičin kuk i Visibaba, budući da je penjanje na drugim dijelovima Dabarskih kukova iz sigurnosnih razloga zabranjeno. U neposrednoj blizini penjališta nalazi se informativna tabla sa smjerovima penjanja, a penjalište kontrolira i vrši naplatu služba nadzora Parka prirode Velebit, dok stanica Gorske službe spašavanja u Gospiću osigurava sigurnost.

Zavrtnica, jedna od najljepših uvala na hrvatskoj obali, je proglašena zaštićenim krajolikom 1964. godine, a od 1981. godine je dio Parka prirode Velebit zbog svojih izvanrednih prirodnih vrijednosti. Nalazi se samo 20 minuta hoda uz more od Jablanca, trajektne luke za otok Rab. Njezina ljepota i mir privlače stalne posjetitelje koji redovito posjećuju ovu uvalu iz godine u godinu. Privatne jahte i brodice su najčešći način dolaska posjetitelja u Zavrtnicu, dok je manji broj posjeta organiziran putem kopna iz pravca Jablanca. Blizina otoka Raba i Paga pruža mogućnost dolaska posjetitelja koji dolaze u organiziranim aranžmanima.

Špilje Baračevog perivoja nazivaju se **Baračeve špilje** prema mađarskoj riječi "barát", što znači "prijateljski". Tijekom vladavine Austro-Ugarske monarhije, perivoj je bio korišten kao

stacionarno mjesto za mađarsku vojsku koja je aktivno surađivala s lokalnim stanovništvom. Zbog prijateljskog raspoloženja stanovništva prema vojsci, odlučeno je da se špilje nazovu "Prijateljske špilje". Prvi put su Baraćeve špilje otvorene za turiste daleke 1892. godine. Nakon Drugog svjetskog rata, Baraćeve špilje gotovo su bile zaboravljene i zapuštene za turizam, što se odrazilo na broj posjeta i održavanje, unatoč tome što se tragovi uređenja još uvijek mogu vidjeti.

U svrhu očuvanja, Gornja Baraćeva špilja je restaurirana i ponovno otvorena za turiste u srpnju 2004. godine nakon 112 godina. U području Rakovice se nalazi oko 150 špilja, a većina još uvijek nije u potpunosti istražena.

Cerovačke špilje se nalaze na južnom području Parka prirode Velebit, na sjevernoj strani Crnopca uz rub Gračačkog krškog polja, te se protežu na 7 km istraženih kanala. Ove špilje su među najpoznatijim i najznačajnijim speleološkim objektima u Hrvatskoj. Otkriveno je da Cerovačke špilje sadrže izuzetnu prirodnu ljepotu i brojne artefakte iz povijesti, zbog čega su zakonom zaštićene kao geološki spomenik prirode još 1961. godine. Cerovačke špilje se sastoje od tri špilje: Donje, Srednje i Gornje, od kojih su dvije - Gornja i Donja - dostupne posjetiteljima. Gornja Cerovačka špilja se nalazi iznad željezničke pruge, a duljina turističke staze iznosi oko 700 metara. Duljina kanala iznosi 1290 metara. Srednja Cerovačka špilja se nalazi u usjeku željezničke pruge između Gornje i Donje Cerovačke špilje, a ukupna duljina svih kanala špilje iznosi 390 metara. Donja Cerovačka špilja se nalazi oko 15 metara ispod željezničke pruge. Duljina svih kanala u Donjoj Cerovačkoj špilji je više od 3000 metara, a daljnja speleološka istraživanja su u tijeku. Duljina turističke staze u Donjoj Cerovačkoj špilji je također oko 700 metara. Ove speleološke objekte karakteriziraju značajna povijesna nalazišta, a uz značajne količine arheoloških ostataka, predstavljaju jedno od najvećih nalazišta špiljskih medvjeda u Hrvatskoj.

Kulturno povijesna baština

Kulturno povijesna baština može donijeti značajnu korist turizmu, čak i na ruralnim područjima. Ta dobra predstavljaju bogatstvo tradicije i načina života koji su se razvili tijekom dugog vremenskog razdoblja na određenom području. Očuvanje tih kulturnih dobara temelji se na dugogodišnjim aktivnostima koje se prenose s koljena na koljeno, čime se održavaju bitne karakteristike i autentičnost kraja. Materijalna i nematerijalna kulturna i prirodna baština dokaz su kontinuiteta života na određenom području te čine temelj identiteta zajednice.

Očuvanje prirodnih i stvorenih vrijednosti, uključujući kulturna dobra, čini temeljnu turističku atrakciju i pristup korištenju prostora.

U suvremenom turizmu, manifestacije igraju važnu ulogu u turističkoj ponudi. Sve više destinacija nudi manifestacije koje su osmišljene i provedene na temelju strateških razloga, posebno ekonomskih. Osim ekonomskih razloga, manifestacije imaju značajne turističke, društvene i kulturne funkcije te pridonose lokalnom i regionalnom razvoju. Manifestacije predstavljaju značajan faktor u razvoju turizma destinacije, doprinoseći širenju turističkog tržišta i produljenju boravka turista u destinaciji. Osim toga, manifestacije doprinose izgradnji pozitivnog imidža destinacije, boljoj promociji destinacije kao atraktivnog mjesta za posjet te pružaju animaciju i zabavu za turiste. Važno je napomenuti da manifestacije također promiču lokalnu kulturu, tradiciju i običaje, doprinoseći njihovoj valorizaciji.

Lokalne turističke manifestacije su tijekom ljetnih mjeseci dominantne, dok je broj sportskih manifestacija vrlo mali. Uloga manifestacija u turističkoj destinaciji Gospića, kao i regije Like, je značajna jer doprinose raznovrsnosti turističke ponude te povećavaju kvalitetu s ciljem jačanja konkurentnosti. Kulturne i tradicionalne manifestacije su značajan dio turističke industrije, jer pružaju dodatnu vrijednost i unapređuju osnovnu turističku ponudu. Te organizirane događaje mogu se koristiti kao alat za promociju destinacije, poboljšanje imidža destinacije, produljenje boravka turista i promociju lokalne kulture, tradicije i običaja.

Materijalna kulturna baština

Kulturno naslijeđe Like, koje se sastoji od pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara, izuzetno je značajno zbog svoje bogate povijesti. Među pokretnim kulturnim dobrima najčešći su muzeji i zgrade koje su dio turističke ponude Ličko-senjske županije.

Jedan od najstarijih muzeja u Lici je Muzej Like, osnovan u Gospiću 1958. godine. Muzej izlaže pokretna i nepokretna kulturna dobra iz kontinentalnog dijela Like. Prema kategorizaciji, Muzej Like Gospić se svrstava u skupinu složenih muzeja jer obuhvaća sve aspekte prošlosti Ličkog kraja. Muzejske zbirke obuhvaćaju arheološke, kulturno-povijesne, etnografske i galerijske predmete.

U okviru stalnog postava muzeja, posebno mjesto zauzima i Memorijalni centar Nikole Tesle u naselju Smiljan, koji predstavlja zasebnu cjelinu. S obzirom na iznimni doprinos Nikole Tesle čovječanstvu, njegova rodna kuća obnovljena je 1956. godine i pretvorena u muzej te je 2005. godine upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. Uz to, izgrađen je i memorijalni centar koji prikazuje njegov život, znanje i prve izume kao odgovor na važnost koju je Tesla imao za društvo.

U čast doktora Ante Starčevića, oca domovine, podignut je Spomen dom u njegovom rodnom mjestu Velikom Žitniku 1998. godine. Izgrađen u tradicionalnom obliku od kamena, s drvenim krovom, ovaj spomenik je podignut povodom njegove 175. godišnjice rođenja. S obzirom na njegovu veliku kulturno-povijesnu vrijednost, grad Gospić odlučio je obnoviti Spomen dom i pretvoriti ga u Memorijalni centar Ante Starčevića. Cilj je bio ne samo poboljšati turističku ponudu, već i stvoriti mjesto za razne događaje.

U mjestu Otočac, smješten je Muzej Gacke koji predstavlja bogatu povijest Like, protežući se kroz šest tisuća godina naseljavanja ovog područja Hrvatske. Muzej se sastoji od pet stalnih postava koji su podijeljeni u arheološke i etnografske zbirke. Arheološka zbirka prikazuje povijest naseljavanja područja, od pretpovijesne lasinjske kulture, pa sve do srednjovjekovnog utvrđenog grada Otočca. Muzej Gacke pruža jedinstven uvid u kulturnu i povijesnu baštinu ovog područja, te je vrijedan posjet svim zainteresiranim posjetiteljima. Etnografska zbirka predstavlja tradicionalni život Ličana, uključujući prikaze interijera njihovih kuća te načina na koji su glačali i tkali odjeću bez struje.

Centar za posjetitelje Nacionalnog parka Sjeverni Velebit, Kuća Velebita, smještena je u selu Krasno i predstavlja prirodne ljepote parka, uz naglasak na kulturnu baštinu. Osim toga, posjetitelji mogu saznati o životu i stanovanju ljudi na Velebitu, njihovoj povezanosti s prirodom te o neobičnim bićima poput vila i vještica. Kuća Velebita nudi pet tematskih postava koji se bave različitim aspektima prirodne i kulturne baštine parka, od geološke povijesti do tradicionalnog načina života.

Nematerijalna kulturna baština

Kulturna baština Like se izdvaja ne samo po svojoj materijalnoj baštini, već i po bogatoj nematerijalnoj baštini koja je posljedica njene dugogodišnje povijesti. Ova baština se očituje kroz znanja, vještine, običaje, glazbu, ples, rituale, proslave i druge vještine, koje zajednici pružaju osjećaj identiteta i neprestano se obnavljaju u skladu s okruženjem. Zbog svoje povezanosti s ljudskim aktivnostima, često se naziva "živom baštinom".

Jedan primjer nematerijalne kulturne baštine karakteristične za Ličko-senjsku županiju su coklje, koje su ručno izrađena obuća napravljena od upletenog dijela i otkanog sukna. Coklje se i danas koriste, a razlikuju se po različitim uzorcima koji se pletu na prednjoj strani. Najpoznatije su leščarske coklje iz Ličkog Lešća. Proizvodnja coklji je proglašena nematerijalnom kulturnom baštinom Republike Hrvatske, a mnoge udruge i dalje njeguju ovaj zanat te organiziraju radionice za sve zainteresirane, uključujući i turiste koji žele sudjelovati u očuvanju ove tradicije.

U Ličko-senjskoj županiji, crveno-crna Lička kapa s crnim resama predstavlja izuzetno važan dio nematerijalne kulturne baštine. Prema priči iza ovog autentičnog odjevnog predmeta, dužina resa ovisi o dužini muškarčevih četiri prsta, a vrh kape je crven, a oglavlje crno ili crveno s izvezenim motivima kružića koji simboliziraju vojsku na Krbavskom polju koja je bila poražena. Kapa također simbolizira tugu nad poginulima koju su ožalošćene majke, supruge i sestre pretvorile u ličku kapu.

Dangubica, poznata kao samica ili kuterevka, predstavlja autohtoni glazbeni instrument iz Like, koji je dobio ime po mjestu gdje se izrađivao - Kuterevu. Čuvari stada životinja na livadi su ga svirali i gubili dane. Iako se često poistovjećuje sa slavonskom dangubicom, razlika je u tome što je izrađena od druge vrste materijala, tamnija je i duža od slavonske. Ove tradicionalne nematerijalne kulturne vrijednosti značajne su za očuvanje kulturne baštine Like, a organizirane su brojne radionice udruga koje se bave njihovom izradom te su otvorene za sudjelovanje turista i drugih zainteresiranih.

Ruralni turizam

Ruralni turizam je postao važan segment turističke ponude u mnogim dijelovima svijeta, pa tako i u Hrvatskoj. U ovom radu, istražuje se potencijal razvoja ruralnog turizma u regiji Like koja je poznata po svojoj ljepoti i čistoći. Uz analizu mogućnosti za razvoj ovog oblika turizma, procjenjuje se i važnost koju on može imati za gospodarski i održivi razvoj regije. Lika ima bogatu prirodnu i kulturnu baštinu, a ovaj dio Hrvatske privlači turiste zbog netaknute prirode, zdravog zraka, izvora pitke vode i kulturne baštine. Ovi prirodni resursi i bogata kulturna baština su ključni faktori za razvoj ruralnog turizma u Lici. Stoga, potencijalne aktivnosti koje se mogu ponuditi turistima u Lici su: šetnje i pješaćenje, ribolov, lov, biciklizam, posjet špiljama i muzejima, gastronomija, tradicionalni običaji i obrti.

Ruralni turizam može imati pozitivan utjecaj na gospodarski razvoj regije. Razvoj ruralnog turizma može dovesti do povećanja prihoda, zapošljavanja i oživljavanja lokalnih zajednica. Povećanje prihoda kroz turizam može pozitivno utjecati na poljoprivredu, jer se turisti često zanimaju za lokalne proizvode i prehrambene proizvode. Pored toga, razvoj ruralnog turizma može pozitivno utjecati na očuvanje kulturne i prirodne baštine kroz očuvanje tradicionalnih običaja i obrta.

Održivost je ključni aspekt ruralnog turizma. Potrebno je osigurati da razvoj turizma u Lici ne ugrozi prirodne i kulturne resurse regije, već da bude održiv. Stoga, ruralni turizam u Lici treba biti usklađen s prirodnim i kulturnim bogatstvima regije, te se mora fokusirati na očuvanje tradicionalnih obrta i običaja. Razvoj ruralnog turizma u Ličkoj regiji može doprinijeti diverzifikaciji turističke ponude Hrvatske te povećanju ukupnog turističkog prometa u unutrašnjosti zemlje, s obzirom na to da je tradicionalno usmjeren prema obali i moru. Lika se može pohvaliti bogatom prirodnom ljepotom, kulturnom baštinom i specifičnim načinom života svojih stanovnika, što pruža velik potencijal za razvoj ruralnog turizma u regiji kao alternativne turističke ponude.

Razvoj ruralnog turizma zahtijeva uspostavu odgovarajuće infrastrukture, poput prikladnih kapaciteta za smještaj, te obuku lokalnog stanovništva o turističkim ponudama i mogućnostima koje se pružaju. Također, važno je razviti aktivnosti koje će privući turiste, kao što su avanturistički i sportski sadržaji, degustacije tradicionalne hrane te upoznavanje s lokalnom kulturom i običajima.

U Lici potencijal za razvoj ruralnog turizma vidi se u mnogim aktivnostima poput planinarenja, biciklizma, ribolova i lova, posjeta kulturnim i povijesnim znamenitostima te degustacijama

tradicionalne hrane i pića. Osim toga, važno je promovirati održivi turizam koji neće štetiti okolišu i koji će doprinijeti lokalnoj zajednici.

Uz navedene aktivnosti, za razvoj ruralnog turizma važna je suradnja između lokalnih stanovnika, turističkih agencija i lokalnih vlasti. Samo zajedničkim naporima moguće je stvoriti kvalitetnu turističku ponudu i privući veći broj turista u ovaj dio Hrvatske.

Može se utvrditi da ruralni turizam u Lici ima značajan potencijal za daljnji razvoj i nudi alternativu u odnosu na tradicionalni turizam na obali. Potrebno je stvoriti adekvatnu infrastrukturu, razviti aktivnosti koje će privući turiste te poticati održivi turizam i suradnju između lokalne zajednice i turističkih dionika. Sve navedeno može pridonijeti razvoju ruralnog turizma u Lici te povećanju ukupnog turističkog prometa u unutrašnjosti Hrvatske.

4.2. Analiza turističke potražnje

Za prikupljanje podataka o turističkoj potražnji u Lici, korišteni su statistički podaci objavljeni od strane Hrvatske turističke zajednice i Zavoda za statistiku Republike Hrvatske. Analizirani su podaci u periodu od 2018. do 2022. godine kako bi se dobila cjelovita slika trendova u turističkoj potražnji u tom razdoblju.

Godina	Broj dolazaka	Broj noćenja	Prosječan broj noćenja po dolasku
2018.	412,726	1,746,670	4,23
2019.	448,973	2,014,362	4,49
2020.	252,776	1,131,529	4,48
2021.	484,408	2,213,140	4,57
2022.	651,122	2,815,862	4,32

Tablica 2 : Statistika dolazaka i noćenja u turizmu u Lici od 2018. do 2022. godine

Izvor: <https://podaci.dzs.hr>

Tablica 2. prikazuje statističke podatke o turističkoj potražnji u području Like u razdoblju od 2018. do 2022. godine. Iz podataka se može vidjeti kontinuirani rast turističke potražnje u ovom području. Broj dolazaka povećao se za 37,1% od 2018. do 2022. godine, a broj noćenja za

41,9%. U odnosu na prethodnu godinu, u 2021. godini bilježi se porast dolazaka za 34,1% i porast noćenja za 35,6%. U 2022. godini, broj dolazaka porastao je za 34,3%, a broj noćenja za 27,1% u odnosu na prethodnu godinu. Prosječan broj noćenja po dolasku u tom razdoblju iznosio je između 4,3 i 5,5 noćenja. Ovi podaci ukazuju na pozitivne trendove u razvoju turizma.

Godina	Domaći turisti (%)	Strani turisti (%)
2018.	56%	44%
2019.	54%	46%
2020.	63%	37%
2021.	56%	44%
2022.	50%	50%

Tablica 3: Postotak domaćih i stranih dolazaka u Liku u razdoblju od 2018. do 2022. godine

Izvor: <https://podaci.dzs.hr>

Tablica 3. prikazuje postotni udio dolazaka domaćih i stranih turista u Liku u razdoblju od 2018. do 2022. godine. Iz podataka se može vidjeti da je udio domaćih turista u ovom razdoblju opao s 67,8% u 2018. godini na 55,9% u 2022. godini. S druge strane, udio stranih turista je kontinuirano rastao, s 32,2% u 2018. godini na 44,1% u 2022. godini. To ukazuje na trend rasta broja stranih turista u Lici, što može biti posljedica različitih marketinških aktivnosti koje su usmjerene prema stranim turistima, kao i poboljšanja pristupačnosti i infrastrukture u regiji. Ovaj trend također ukazuje na potencijal za daljnji rast turizma u Lici te mogućnost razvijanja različitih vrsta turističkih proizvoda i usluga koje će privući strane turiste u sve većem broju.

Država	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Njemačka	22.3%	23.1%	20.9%	19.8%	21.5%
Slovenija	14.6%	16.2%	15.1%	14.2%	13.8%
Austrija	12.8%	13.5%	10.9%	11.1%	10.5%
Italija	8.5%	9.2%	7.8%	7.5%	7.2%
Poljska	6.9%	7.1%	6.4%	6.6%	6.1%

Češka	5.2%	4.8%	4.2%	4.4%	4.1%
Mađarska	4.8%	4.6%	4.1%	4.3%	4.0%
Slovačka	4.1%	4.2%	3.8%	3.9%	3.6%
Nizozemska	3.5%	3.8%	3.3%	3.5%	3.2%
Ostale zemlje	17.3%	13.5%	23.5%	24.4%	29.0%

Tablica 4: Strani turisti u Lici po državama podrijetla u razdoblju od 2018. do 2022. godine Izvor:

<https://podaci.dzs.hr>

Tablica 4. prikazuje dolazak stranih turista u Liku tijekom petogodišnjeg razdoblja, od 2018. do 2022. godine. Najveći postotak dolazaka stranih turista u 2022. godini ostvaren je iz Njemačke, čiji turisti čine 26% od ukupnog broja stranih turista u Liku. Druga najznačajnija država je Slovenija s udjelom od 15%, dok treću poziciju drži Češka sa 12% udjela u ukupnom broju stranih turista. Ostale značajnije zemlje koje su doprinijele dolasku stranih turista u Liku su Poljska (10%), Austrija (9%), Italija (8%) i Nizozemska (7%). U usporedbi s prethodnim godinama, primjećuje se značajan porast broja turista iz Njemačke, Češke i Poljske, dok su udjeli turista iz drugih zemalja ostali relativno stabilni. Analizirajući ove podatke, možemo zaključiti da su Njemačka, Slovenija, Češka, Poljska, Austrija, Italija i Nizozemska ključne tržišne destinacije za turizam u Lici, te da bi marketinške aktivnosti usmjerene prema tim zemljama mogli pridonijeti daljnjem razvoju turizma u tom području.

Analiza turističke potražnje u Lici pokazuje značajan potencijal za daljnji razvoj turizma u ovom području. Unatoč pandemiji i putnim ograničenjima, turistička potražnja u Lici ostaje stabilna i pokazuje potencijal za rast u budućnosti.

Geografski položaj Like, kao ključne točke povezivanja Srednje Europe s Jadranom, čini ovu regiju vrlo privlačnom za turiste. Osim toga, blizina tri međunarodna aerodroma i novi sustav autocesta značajno su povećali dostupnost cijele regije.

Turistička ponuda Like fokusirana je na prirodne ljepote, kulturno-povijesnu baštinu, aktivnosti na otvorenom i ruralni turizam. Iako su ljetni mjeseci tradicionalno najposjećeniji, postoje znakovi rasta turističke potražnje tijekom cijele godine, što pruža priliku za razvoj cjelogodišnjih turističkih aktivnosti.

4.3. Brendiranje Like kao turističke destinacije

Brendiranje turističke destinacije predstavlja proces koji se koristi za izdvajanje određene destinacije po njezinim karakteristikama, te stvaranje jedinstvenog identiteta koji će privući turiste. Isticanje autentičnosti je ključan faktor uspjeha u ovom procesu. Međutim, ne postoji univerzalna formula za uspješno brendiranje turističke destinacije. Potrebno je razmišljati dugoročno o konkurentnosti na tržištu, ponudi iskustava te osiguranju pravog, autentičnog iskustva za posjetitelje. Razvoj novih tehnologija i saznanja traži od nas da se udaljimo od tradicionalnog pristupa turističkoj destinaciji i umjesto toga fokusiramo na njezine kapacitete i sadržaje. Sada se naglasak stavlja na portfolio doživljaja koje destinacija nudi. To su prostori koji imaju potencijal i obećanja, ali za njihovo isporučivanje turistima potrebni su konceptualni i standardizirani naponi. Kompleksni politički, gospodarski, sociološki i kulturološki uvjeti na regionalnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini zahtijevaju precizno identificiranje uvjeta i potencijala organizacijske strukture te svih resursa kako bi se stvorili uvjeti za iskorištavanje turističkih potencijala i pružanje usluga koje odgovaraju potrebama turista. Ovaj projekt ima za cilj promicanje Like i podvelebitskog primorja kao destinacija prepoznatljivih globalno i ekološki prihvatljivih, s razvijenim sustavom samoodrživih gospodarstava. Projekt se temelji na načelima održivog razvoja, a unutar projekta INTEGRÉ razvijen je projekt GASTRO LIKA koji ima za cilj razvijati i promovirati gastronomski potencijal tog područja. Kuhari u ugostiteljskim objektima educiraju se kako bi tradicionalnim namirnicama obogatili svoje jelovnike i bili u korak s najnovijim gastronomskim trendovima. Razvijen je sustav regionalne oznake kvalitete Lika Quality s ciljem zaštite i isticanja iznimne kvalitete odabranih proizvoda. Lokalna razvojna strategija LAG-a LIKA 2014. - 2020. usvojena je 2016. godine s ciljem podizanja konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje i prerade, uz poštivanje načela održivog rasta. Strategija također naglašava potrebu učinkovitog korištenja prirodnih i kulturnih resursa u svrhu gospodarskog oporavka, stvaranja novih radnih mjesta i smanjenja ruralne depopulacije te poboljšanja kvalitete života.

Projekt "INTEGRA LIKA 2020" ima značajan pozitivan utjecaj na integralni razvoj gospodarstva u regiji Like i podvelebitskog primorja. Partnerstvo 24 partnera omogućava širinu i raznolikost aktivnosti usmjerenih prema cilju brendiranja destinacije Lika kao ekološki prihvatljive, samoodržive i globalno prepoznatljive turističke destinacije s bogatom autohtonom gastronomskom ponudom. U cilju podizanja konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje i prerade u regiji, provode se različite aktivnosti poput uvođenja sustava regionalne

kvalitete, edukacije ugostiteljskih objekata o tradicionalnim namirnicama te brendiranja regije. Projekt također ima za cilj doprinijeti razvoju turizma, stvaranju novih radnih mjesta, smanjenju ruralne depopulacije i poboljšanju kvalitete života u regiji.

Lokalna akcijska grupa LAG Lika je pokrenula novi projekt pod nazivom "Integra Lika", koji ima za cilj uključiti sve relevantne dionike na području kako bi zajedničkim naporima doprinijeli gospodarskom razvoju ličkog područja. Projekt integralnog upravljanja kvalitetom turističke destinacije Like započeo je potpisivanjem ugovora između Nacionalnog parka Plitvička jezera i Klastera Lika Destination te tvrtke Feel IQM. Cilj projekta je promijeniti percepciju regije Like i brendirati ju kao jedinstvenu turističku destinaciju, a ne samo kao mjesto gdje se nalaze Plitvička jezera, te postići značajan napredak u mjerenju kvalitete održivog razvoja destinacije. Projekt će uključiti jedinice lokalne samouprave, poduzetnike, Hrvatsku gospodarsku komoru, Udruge obrtnika, gospodarstvenike i OPG-ove.

Lika obuhvaća mnoge druge atrakcije poput Parka prirode Velebit, Pećinskog parka Grabovača, Nacionalnog parka Sjeverni Velebit i dijelova Nacionalnog parka Paklenica. Fokus projekta je usmjeren na promicanje gastronomije, visokokvalitetnih poljoprivrednih proizvoda i održivog turizma s ciljem stvaranja prepoznatljivog imidža regije. Unatoč tome što Lika raspolaže ogromnim potencijalom u ovim područjima, taj potencijal do sada nije iskorišten u potpunosti.

Ličko-senjska županija i njezina razvojna agencija "Lira", gradovi Gospić, Senj i Novalja, te sve općine s ličkog područja, HGK Otočac i nekoliko poduzetnika uključili su se u projekt "Integra Lika" od samog početka. LAG Lika organizirao je nekoliko radionica kako bi se istaknula ekološka prihvatljivost Like te njezina bogata gastronomska ponuda. Jedan od konačnih ciljeva "Integra Lika" jest uključivanje što većeg broja OPG-ova u ovaj projekt.

5. Strateško upravljanje destinacijom Lika

Destinacijsko upravljanje postaje sve važnije u turističkoj industriji, a jedna od ključnih komponenti ovog procesa je strateško upravljanje destinacijom. Lika, je prepoznala važnost ovog koncepta te ga primjenjuje u svojim turističkim aktivnostima. Strateško upravljanje destinacijom Lika ima za cilj stvoriti dugoročni plan za razvoj turizma u regiji, s fokusom na održivost, unapređenje turističke ponude te povećanje broja posjetitelja. U ovom tekstu analizirat će se ključni aspekti strateškog upravljanja destinacijom Lika te istaknuti njihov značaj za daljnji razvoj turističke industrije u regiji.

5.1. SWOT analiza

SWOT analiza je alat koji se koristi za procjenu snaga (Strengths), slabosti (Weaknesses), prilika (Opportunities) i prijetnji (Threats) određenog subjekta, bilo da se radi o poduzeću, proizvodu, usluzi, pojedincu ili nekoj drugoj organizaciji. Cilj SWOT analize je identificirati interne i eksterne čimbenike koji utječu na subjekt te na temelju toga utvrditi strategiju za postizanje ciljeva i povećanje konkurentnosti. SWOT analiza se obično koristi kao početni korak u planiranju poslovanja ili strategijskom razmišljanju, ali može se primijeniti i u drugim područjima kao što su marketing, upravljanje ljudskim resursima, obrazovanje i druge. U ovom dijelu rada će se pomoću SWOT analize analizirati stanje turističke ponude ličkog područja.

Snage	Slabosti
Povoljan geoprometni položaj	Visoka starosna dob stanovništva
Dobra prometna povezanost s kontinentalnom i jadranskom obalom (autocesta, blizina zračnih i pomorskih luka, blizina gradskih središta)	Nedovoljno korištenje lokalnih proizvoda i tradicije u turističkoj ponudi
Bogata kulturno-povijesna baština, tradicijske vrijednosti i identitet područja	Nedovoljna marketinška promocija područja i nastupa na tržištu, kratko zadržavanje turista
Tradicija proizvodnje autentičnih proizvoda.	Nedostatak smještajnih kapaciteta i ugostiteljskih objekata

	Nedostatak lokacija s informacijama o turističkim sadržajima (slaba turistička signalizacija)
	Slaba zaposlenost stanovništva
	Neriješena imovinsko-pravni odnosi između kulturne baštine
Prilike	Prijetnje
Održivo korištenje kulturne baštine u turističke i obrazovne svrhe	Izumiranje stanovništva i povećana migracija mlađe populacije
Dostupnost nacionalnih i EU sredstava za sufinanciranje novih ulaganja posebice u razvoju kulture i kulturnog života	Izumiranje tradicionalnih zanata, obrta
Povezivanje s turističkim zajednicama regije u cilju bogatije kulturne ponude	Zahtjevna zakonska regulativa
Predviđanje rasta kulturnog turizma.	Slaba zainteresiranost stanovništva za razvoj kulturnog turizma

Tablica 5: SWOT analiza turističkog područja Like.

Izvor: Turistička zajednica Like <http://visit-lika.com/>

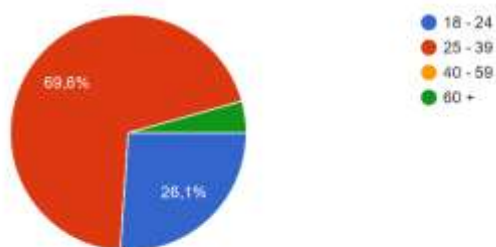
Nakon provođenja SWOT analize turizma u Lici i lokalne razvojne agencije LAG Lika, evidentni su različiti pozitivni (snage i prilike) i negativni (slabosti i prijetnje) faktori koji utječu na trenutno stanje i daljnji razvoj turizma u području. Analiza je naglasila neke od glavnih prednosti i mogućnosti, poput dobrog geoprometnog položaja koji omogućuje razvoj turizma, čistog okoliša, prirodnih resursa, kulturnih tradicija, različitih vrsta turizma, povećanja broja posjeta i noćenja, rastuće turističke potražnje te zanimanja stranih investitora za turistički sektor u LAG regiji. S druge strane, postoje određene slabosti i prijetnje, uključujući nedovoljno razvijen turizam u pojedinim lokalnim jedinicama, nedostatak promocije turističke destinacije i njezine prepoznatljivosti, nedostatak stručne radne snage u turizmu, smanjenje kupovne moći stanovništva, konkurenciju s inozemstvom i niže cijene u susjednim zemljama. Potrebno je stoga prepoznati ove faktore i razviti strategiju koja će se nositi s izazovima i potencijalima koji se pojavljuju u turističkom sektoru Like. Važno je osigurati daljnji razvoj i unaprijediti turističku industriju u Lici kako bi se ostvarili pozitivni rezultati za lokalno gospodarstvo i zajednicu.

Promatrano područje ima jedinstvene resurse i atrakcije, s raznovrsnim i rijetkim pejzažima te bogatim, još uvijek nenaseljenim područjem. Ovo područje predstavlja veliki potencijal za turističke posjete i može se smatrati temeljem za budući razvoj turizma. Kada se analizira turistička slika regije, može se primijetiti da postoji niz faktora koji utječu na stanje i daljnji razvoj turizma u Lici. Nacionalni parkovi Plitvička jezera, Sjeverni Velebit, Paklenica i Velebit su od velike važnosti za regiju te ih valja istaknuti kao glavne elemente za razlikovanje regije od drugih. Također, prisutnost nekoliko vrijednih kulturno-povijesnih lokaliteta dodatno doprinosi razvoju turizma u regiji. Međutim, nedostatak profesionalno oblikovanih turističkih proizvoda ne zadovoljava zahtjeve međunarodnog tržišta, što predstavlja jednu od slabosti regije u sferi resursne osnove i atrakcijskog potencijala. Osim toga, neadekvatna interpretacija turističkih atrakcija, nedostatak turističke ponude na nekim lokalitetima i nedostatna zaštita prirodne resursne osnove također su slabosti koje treba imenovati. Konačno, vrijedi napomenuti da cijelo područje, osim Nacionalnog parka Plitvička jezera, još uvijek nije dovoljno poznato i priznato na međunarodnom turističkom tržištu. Projektno područje se razlikuje od ostalih županija u kontinentalnom dijelu Hrvatske, najviše zbog svog strateškog položaja u regiji. Lika se nalazi na raskrižju glavnih prometnih pravaca koji spajaju Srednju Europu i Jadransko more, što predstavlja njen glavni adut. Pored toga, drugi važni čimbenici su blizina tri međunarodna aerodroma, koji su udaljeni manje od sat vremena vožnje, kao i nedavno izgrađena autocesta koja je značajno povećala dostupnost regije. Svi ovi čimbenici otvaraju veliki potencijal za turistički razvoj Like. Kao jedna od kontinentalnih županija, područje Like se ističe po svom strateškom položaju, budući da svi prometni pravci koji povezuju Srednju Europu s Jadranom prolaze kroz Liku. Osim toga, ovaj kraj ima niz drugih prednosti poput relativne blizine tri međunarodna aerodroma udaljena manje od sata vožnje i novog sustava autocesta koji je značajno smanjio gužve tijekom ljetnih mjeseci te povećao dostupnost regije. Konkretno, gradovi poput Ogulina, Otočca, Gospića i općine Lovinac imaju koristi od ovih pogodnosti. U cilju razvoja turizma u regiji, potrebno je razmotriti ne samo tradicionalni ljetni koncept razvoja i proizvoda, već i raznovrsne aktivnosti i doživljaje tijekom cijele godine, prilagođene različitim ciljnim skupinama i tržišnim ciljevima. Gostoljubivost i otvorenost lokalnog stanovništva također su važni faktori dugoročno održivog turističkog razvoja. Stoga bi trebalo naglasiti ove aspekte kako bi se osigurala stvarna i nezaboravna turistička iskustva.

5.2. Analiza rezultata istraživanja

U istraživanju stavova o razvoju turizma u Lici ispitano je 23 ljudi, od kojih je 73,9% ženskog spola a 26,1% muškog spola. Što se tiče dobnih skupina, 26,1% ispitanika spada u dobnu skupinu od 18 – 24 godine, 69,6% ispitanika spada u skupinu 25 – 39 godina, nitko od ispitanika ne spada u dobnu skupinu od 40 – 59 godina, a 4,3% spada u skupinu 60+ godina.

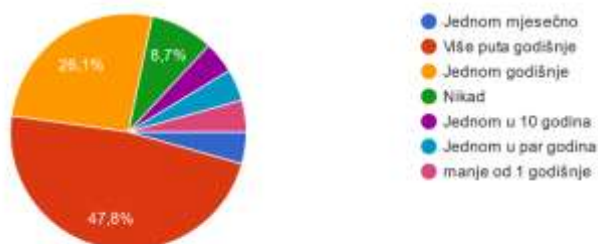
U koju dobnu skupinu spadate?
23 odgovora

Grafikon 1. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Na pitanje o učestalosti posjećivanja Like 4,3% ispitanika je odgovorilo da u Liku ide jednom mjesečno, 47,8% ispitanika ide u Liku više puta godišnje, 26,1% ispitanika Liku posjećuje jednom godišnje, 4,3% ispitanika u Liku ide manje od jednom godišnje, 4,% ispitanika dolazi jednom u 10 godina a čak 8,7% ispitanika tvrdi da u Liku nikad ne ide.

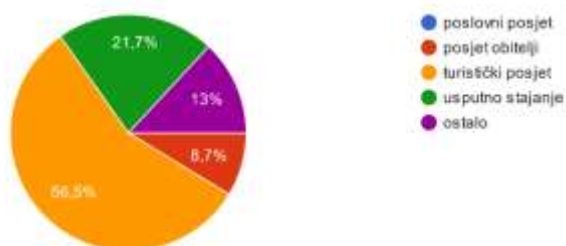
Koliko često posjećujete Liku?
23 odgovora

Grafikon 2. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Na pitanje koji su razlozi Vašeg posjeta Lici niti jedan ispitanik nije odgovorio da u Liku ide zbog posla, 8,7% ide u posjet obitelji, 13% ispitanika navodi “ostalo” kao odgovor, 21,7% ispitanika navodi usputno stajanje kao razlog posjeta a čak 56,5% ispitanika dolazi u Liku prvenstveno zbog turističkih razloga.

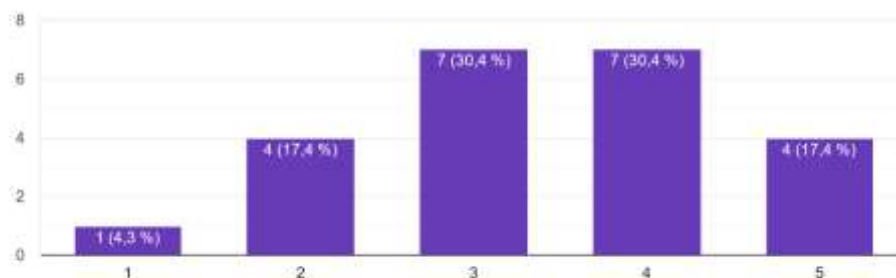
Koji su razlozi vašeg putovanja u Liku?
23 odgovora

Grafikon 3. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Na pitanje "Kako biste ocijenili turističku infrastrukturu u Lici" 4,3% ispitanika dalo je ocjenu nedovoljan (1), 17,4% ispitanika dalo je ocjenu dovoljan (2), 30,4% ocijenilo je turističku infrastrukturu sa dobar (3), također 30,4% ispitanika dalo je ocjenu vrlo dobar (4), a svega 17,4% ispitanika dalo je odličnu ocjenu ličkoj turističkoj infrastrukturi

Kako biste ocijenili turističku infrastrukturu u Lici?
23 odgovora

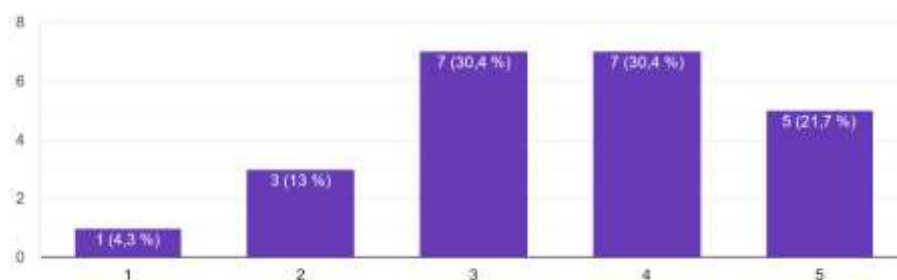

Grafikon 4. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Na pitanje "Kako biste ocijenili opću turističku ponudu u Lici" 4,3% ispitanika je dalo ocjenu nedovoljan (1), 13% dalo je ocjenu dovoljan (2), 30,4% ispitanika je ocijenilo ocjenom dobar (3) i vrlo dobar (4), a 21,7% ocijenilo je opću turističku ponudu ocjenom odličan (5).

Kako biste ocijenili opću turističku ponudu u Lici?

23 odgovora

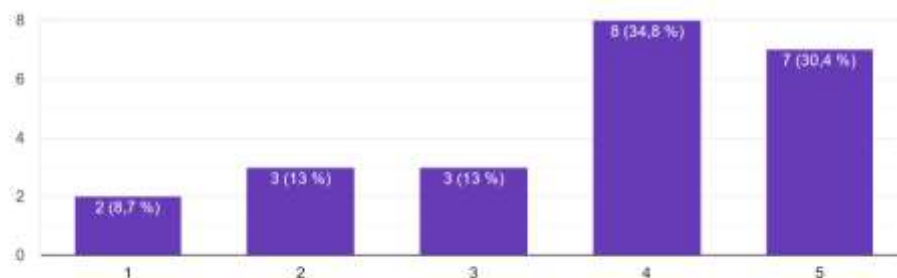

Grafikon 5. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Kvaliteta smještaja u Lici ocijenjena je ocjenom nedovoljan (1) 8,7%, ocjenu dovoljan (2) i dobar (3) dalo je 13% ispitanika, ocjenu vrlo dobar dalo je 34,8% ispitanika dok je odličnim (5) smještaj u Lici ocijenilo 30,4% ispitanika.

Kako biste ocijenili kvalitetu smještaja u Lici?

23 odgovora

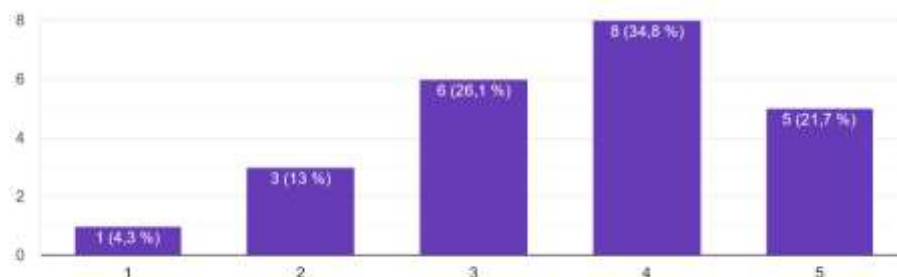
Grafikon 6. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Dostupnost turističkih atrakcija u Lici ocijenjena je sa ocjenama nedovoljan (1) 4,3%, ocjenu dovoljan (2) dalo je 13% ispitanika, ocjenu dobar (3) dalo je 26,1% ispitanika, vrlo dobar (4) 34,8%, dok je ocjenu odličan (5) dalo 21,7% ispitanika.

Kako biste ocijenili dostupnost turističkih atrakcija u Lici?

23 odgovora

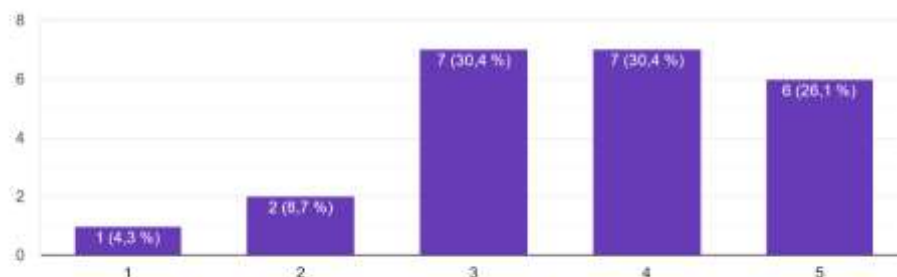

Grafikon 7. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Kvaliteta turističkih usluga u Lici ocijenjena većinski je ocjenama dobar (3) i vrlo dobar (4) u postotku od 30,4%, nakon toga slijedi ocjena odličan (5) u postotku 26,1%, zatim dovoljan (2) u iznosu 8,7% te nedovoljan (1) u iznosu 4,3%.

Kako biste ocijenili kvalitetu turističkih usluga u Lici?

23 odgovora

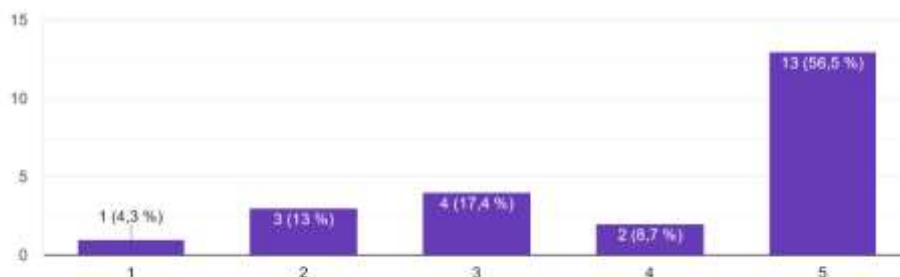

Grafikon 8. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Sigurnost za turiste u Lici ocijenjena je većinski odličan (5) (56,5%), zatim dobar (3) u iznosu od 17,4%, dovoljan (2) u iznosu od 13%, vrlo dobar (4) u iznosu od 8,7%, te nedovoljan (1) 4,3%.

Kako biste ocijenili sigurnost za turiste u Lici?

23 odgovora

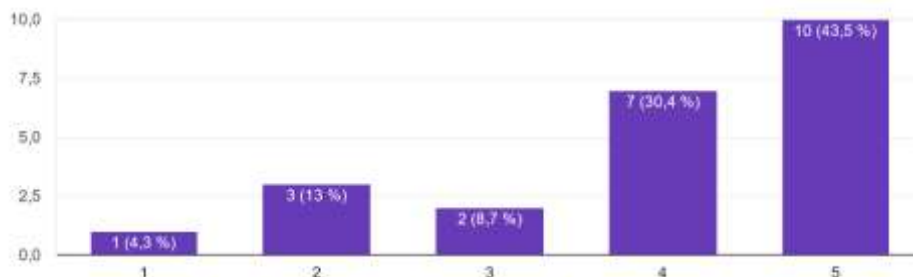

Grafikon 9. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Čistoća u turističkim područjima u Lici ocijenjena je ocjenom odličan (5) u iznosu od 43,5%, ocjenom vrlo dobar (4) u iznosu od 30,4%, dovoljan (2) u iznosu od 13%, dobar (3) u iznosu od 8,7%, te nedovoljan (1) u iznosu od 4,3%

Kako biste ocijenili čistoću u turističkim područjima u Lici?

23 odgovora

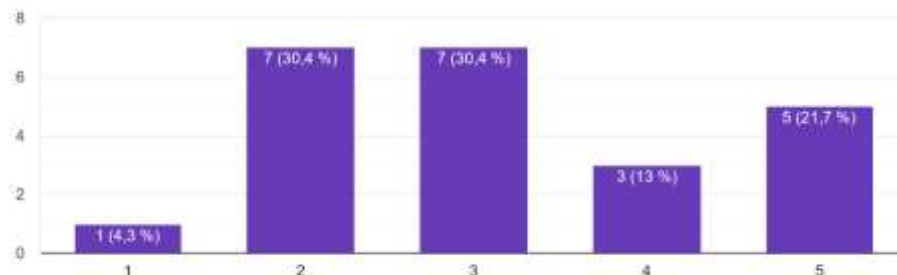

Grafikon 10. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Ponuda kulturnih događaja u Lici ocijenjena je ocjenama dovoljan (2) i dobar (3) u iznosu od 30,4%, ocjenom odličan (5) u iznosu od 21,7%, vrlo dobar (4) u iznosu od 13%, te je ocjenu nedovoljan (1) dalo 4,3% ispitanika.

Kako biste ocijenili ponudu kulturnih događaja u Lici?

23 odgovora

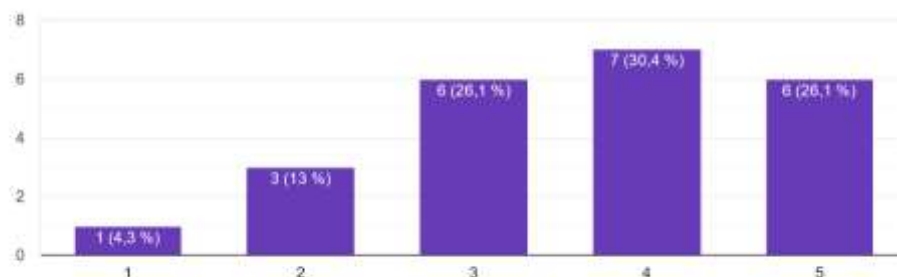

Grafikon 11. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Dostupnost restorana u Lici je ocijenjena ocjenama vrlo dobar (4) u iznosu od 30,4 % ispitanika, ocjenama dobar (3) i odličan (5) u iznosu od 26,1%, ocjenom dovoljan (2) u iznosu od 13% te ocjenom nedovoljan (1) u iznosu od 4,3%.

Kako biste ocijenili dostupnost restorana i drugih ugostiteljskih objekata u Lici?

23 odgovora

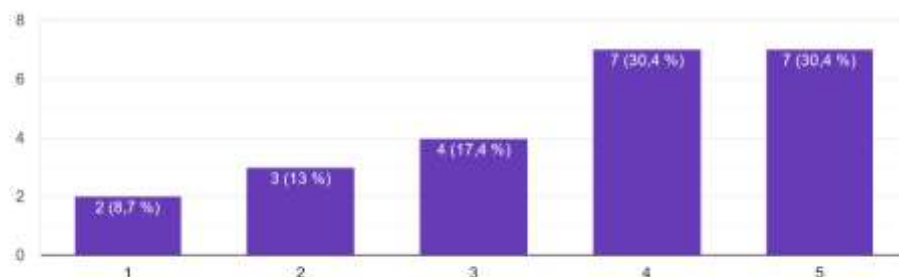

Grafikon 12. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Ponuda aktivnosti na otvorenom u Lici ocijenjena je ocjenama odličan (5) i vrlo dobar (4) u iznosu od 30,4%, zatim ocjenom dobar (3) u iznosu od 17,4%, ocjenu dovoljan (2) dalo je 13% sudionika, a ocjenu nedovoljan (1) dalo je 4,3% ispitanika.

Kako biste ocijenili ponudu aktivnosti na otvorenom u Lici?

23 odgovora

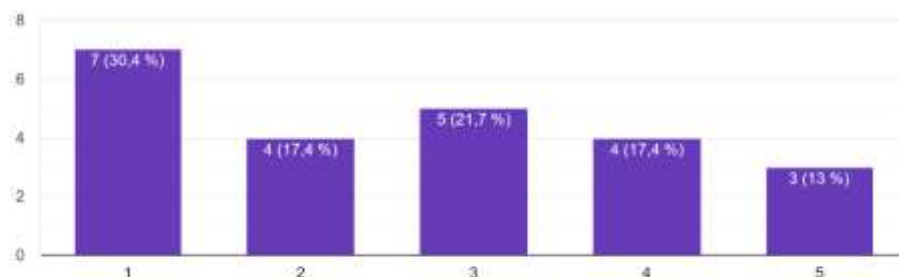

Grafikon 13. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Dostupnost prijevoza u Lici ocijenjena je uglavnom negativno pošto je ocjenu nedovoljan (1) dalo čak 30,4% ispitanika, ocjenu dobar (3) dalo je 21,7% ispitanika, ocjenu dovoljan (2) i vrlo dobar (4) dalo je 17,4% ispitanika, dok je ocjenu odličan (5) dalo 13% ispitanika.

Kako biste ocijenili dostupnost prijevoza u Lici?

23 odgovora

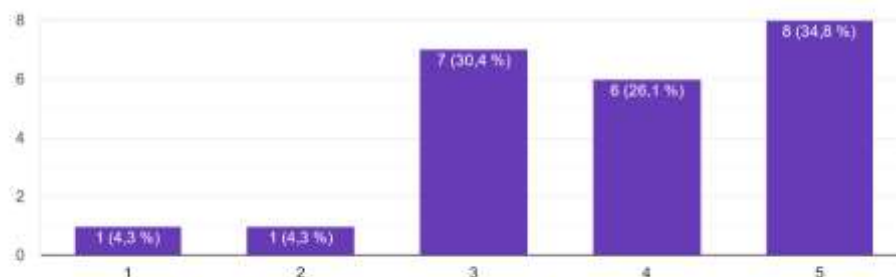

Grafikon 14. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Ponuda kulturnih i prirodnih znamenitosti ocijenjena je ocjenom odličan (5) u iznosu od 34,8%, ocjenu dobar (3) dalo je 30,4% ispitanika, ocjenu vrlo dobar (4) dalo je 26,1% ispitanika, dok je ocjenu dovoljan (2) i nedovoljan (1) dalo 4,3% ispitanika.

Kako biste ocijenili ponudu kulturnih i prirodnih znamenitosti u Lici?

23 odgovora

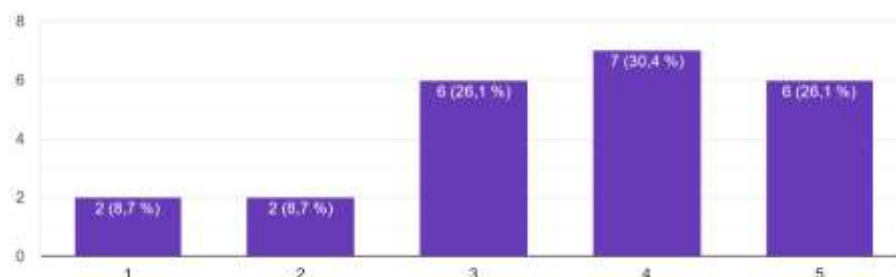

Grafikon 15. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Mogućnost sudjelovanja u tradicionalnim lokalnim aktivnostima u Lici ocijenjena je ocjenom vrlo dobar (4) u iznosu od 30,4%, zatim ocjenama dobar (3) i odličan (5) u iznosu od 26,1% ispitanika, te dovoljan (2) i nedovoljan (1) u iznosu od 4,3% ispitanika.

Kako biste ocijenili mogućnost sudjelovanja u tradicionalnim lokalnim aktivnostima u Lici?

23 odgovora

Grafikon 16. Izvor: obrada rezultata istraživanja

Turistički potencijal Like u odnosu na ostale turističke destinacije u Republici Hrvatskoj ocijenjen je ocjenom odličan (5) u iznosu od 39,1%, zatim ocjenom vrlo dobar (4) u iznosu od 34,8%, te su ocjene dobar (3), dovoljan (2) i nedovoljan (1) zastupljene u jednakom omjeru od 8,7% ispitanika.

Promatrajući dobivene podatke anektiranjem javnog mnijenja, možemo zaključiti dosta stvari o trenutnom stanju turizma u Lici. Potencijal je svakako prisutan i prepoznat, ponuda tradicionalnih događanja je također pozitivno ocijenjena, kao i prirodne znamenitosti i prisutnost aktivnosti u prirodi. Čistoća u turističkoj destinaciji je također bitan faktor u

sveukupnom dojmu stoga je pohvalno što je prepoznata u pozitivnom svjetlu, kao i sigurnost za turiste u Lici koja je ocijenjena najvišim ocjenama. Kvaliteta smještaja, opća turistička ponuda, turistička infrastruktura, dostupnost turističkih atrakcija kao i ugostiteljskih objekata je prepoznata i ocijenjena uglavnom visokim ocjenama te takvi podaci ukazuju na činjenicu da je Lika turistička destinacija velikog potencijala i da su turisti prepoznali Liku kao jednu kvalitetnu turističku destinaciju. Veliki minus u ovom ispitivanju bila je prometna povezanost i dostupnost kulturnog turizma koja je ocijenjena niskim ocjenama, što nam govori kako je potreban veći angažman domaćina oko kulturne povijesne baštine jer interes turista svakako postoji ali potencijal biva neiskorišten. Kao posljednje pitanje u anketi pitalo se ispitanike kako se po njihovom mišljenju može poboljšati turistička ponuda Like i odgovori su bili razni, ali mogu se sažeti u potrebu za cjelogodišnjim marketingom, promicanjem seoskog turizma, planinarenja, alpinizma, brdskog cikloturizma, osvještavanje postojećih atrakcija kao i ulaganje u otkrivanje i razvitak novih atrakcija.

5.3. Strateško upravljanje turizmom u Lici

Turizam je jedna od najvažnijih gospodarskih grana u Hrvatskoj, a Lika ima velik turistički potencijal s obzirom na bogatu prirodnu i kulturnu baštinu. Kako bi se iskoristio ovaj potencijal, potrebno je provoditi strateško upravljanje turizmom koje uključuje jasno definiranu strategiju razvoja, suradnju različitih dionika i uključivanje lokalne zajednice u procese odlučivanja.

Upravljanje strateškim razvojem turizma u Lici obuhvaća niz dionika koji surađuju u cilju postizanja zajedničkog cilja. Turistička zajednica Ličko-senjske županije, kao koordinator aktivnosti, usmjerena je na promociju, razvoj i unapređenje turizma u regiji. Ova organizacija je odgovorna za provođenje marketinških kampanja, organizaciju događanja i aktivnosti za posjetitelje, te uspostavljanje suradnje s drugim turističkim dionicima u regiji.

Turističke zajednice gradova i općina u Lici igraju ključnu ulogu u razvoju turizma na lokalnoj razini. Svaka turistička zajednica fokusira se na promociju specifičnosti svog područja i razvoj turističke ponude, te surađuje s turističkom zajednicom Ličko-senjske županije kako bi se uspostavio zajednički pristup i postigao bolji učinak u promociji turističke destinacije.

Strategija razvoja turizma u Lici koncipirana je u skladu s ciljevima Nacionalne strategije razvoja turizma RH do 2020. godine, a fokusira se na razvoj cijele regije. Cilj je razviti održiv turizam koji će doprinijeti gospodarskom razvoju i poboljšanju kvalitete života stanovništva, uz očuvanje prirodne i kulturne baštine. Strategija uključuje niz aktivnosti koje se provode na razini cijele regije, kao što su poboljšanje turističke infrastrukture, razvoj novih turističkih proizvoda, uspostavljanje suradnje s drugim regijama u Hrvatskoj i izvan nje, te uspostavljanje održivog modela upravljanja turizmom.

Turistička strategija Ličko-senjske županije 2016. – 2025. je dokument koji u potpunosti podržava ciljeve Nacionalne strategije razvoja turizma RH do 2020. godine. U dokumentu su definirani ciljevi, strateški smjerovi razvoja turizma te akcijski planovi za realizaciju tih ciljeva.

Strateški smjerovi razvoja turizma za područje Ličko-senjske županije obuhvaćaju razvoj turističke ponude u ruralnim područjima, unapređenje zdravstvenog, wellness i kulturnog turizma, te razvoj nautičkog i sportskog turizma. Također, dokument naglašava važnost očuvanja prirodnih i kulturnih vrijednosti područja te unaprjeđenja infrastrukture i kvalitete usluga u turizmu.

Kao ključni akteri u strateškom upravljanju turizmom u Ličko-senjskoj županiji, djeluju Turistička zajednica Ličko-senjske županije i Turistička zajednica grada Gospića, koje su zadužene za promociju turističkih atrakcija i događaja u regiji. Uz to, postoje i lokalne turističke zajednice koje promoviraju turističku ponudu na svojim područjima, poput Turističke zajednice grada Senja i Turističke zajednice općine Plitvička jezera.

Turistička zajednica Ličko-senjske županije usmjerena je na razvoj i promociju turističke ponude cijele županije, dok Turistička zajednica grada Gospića posebno promovira turističku ponudu grada i okolice. Ove turističke zajednice rade u suradnji s lokalnim turističkim zajednicama, turističkim subjektima i drugim dionicima u turizmu kako bi unaprijedile turističku ponudu, osigurale kvalitetu usluga i promovirale područje kao destinaciju atraktivnu za turiste.

U skladu s turističkom strategijom Ličko-senjske županije, Turistička zajednica Ličko-senjske županije i Turistička zajednica grada Gospića su osmislile akcijske planove za realizaciju ciljeva strategije. Akcijski planovi uključuju provedbu marketinških kampanja, razvoj i obnovu turističke infrastrukture, organizaciju događaja i festivala, te suradnju s drugim turističkim zajednicama i subjektima radi unaprjeđenja turističke ponude.

Iako je Ličko-senjska županija poznata po svojim prirodnim ljepotama i atrakcijama, poput Nacionalnog parka Plitvička jezera, Parka prirode Velebit i rijeke Gacke, tek nedavno je prepoznata kao turistička destinacija s velikim potencijalom za razvoj. Upravo zato, provedba strateškog plana za turizam u Lici postaje ključna u postizanju tih ciljeva.

5.4. Uloga Ličke razvojne agencije u provedbi strateškog plana za turizam

Lička razvojna agencija (LIRA) osnovana je s ciljem promicanja razvoja gospodarstva i turizma na području Ličko-senjske županije. Jedna od njezinih važnih zadaća je i provedba strateškog plana za turizam u Lici.

Kao ključni dionik u turističkoj industriji, LIRA igra važnu ulogu u podršci razvoju turizma na području Ličko-senjske županije. U skladu s tim, LIRA surađuje s turističkim zajednicama na lokalnoj razini, s ciljem osmišljavanja novih turističkih proizvoda i promicanja turizma u Lici.

U sklopu provedbe strateškog plana za turizam, LIRA je aktivno uključena u kreiranje turističke ponude te u izradu marketinških strategija i planova promocije turističkih proizvoda na domaćem i inozemnom tržištu. Osim toga, LIRA također pruža savjetovanje i podršku za razvoj turističkih projekata, a njezini stručnjaci sudjeluju u radu radnih skupina koje se bave razvojem turizma.

Jedna od važnih uloga LIRE u provedbi strateškog plana za turizam u Lici je i praćenje provedbe plana te evaluacija njegove učinkovitosti. LIRA prati ostvarenje zacrtanih ciljeva i prilagođava planove prema novim potrebama i zahtjevima tržišta.

Važno je istaknuti da LIRA surađuje s brojnim domaćim i stranim partnerima s ciljem promicanja turističke ponude Ličko-senjske županije. U sklopu toga, LIRA organizira prezentacije turističkih proizvoda Like na sajmovima i drugim događanjima u zemlji i inozemstvu.

U konačnici, uloga LIRE u provedbi strateškog plana za turizam u Lici je iznimno važna. Kao ključni dionik u turističkoj industriji, LIRA je odgovorna za podršku i promicanje razvoja turizma na području Ličko-senjske županije. Suradnja s turističkim zajednicama, izrada novih turističkih proizvoda, planiranje marketinških strategija te promocija turističke ponude samo su neki od zadataka koje LIRA provodi u sklopu provedbe strateškog plana za turizam.

6. Zaključak

U ovom radu tema je bila strateško upravljanje razvojem turizma u Lici, s ciljem identificiranja ključnih faktora koji bi trebali biti uključeni u proces donošenja odluka i upravljanja destinacijskim razvojem. Analiziralo se postojeće stanje turizma u regiji, kao i mogućnosti za daljnji razvoj.

Prvenstveno, fokusiralo se na analizu turističkih resursa u Lici, uključujući prirodne, kulturne, povijesne i druge atrakcije. Zaključak je da regija ima impresivan potencijal za razvoj turizma, s obzirom na svoje prirodne ljepote, bogatu povijest, tradicionalnu kulturu i gastronomiju. Međutim, ističe se da postojeće stanje turizma u regiji ima određene probleme, kao što su nedostatak turističke infrastrukture, neadekvatna promocija i nedostatak suradnje između dionika u turističkom sektoru.

U svjetlu identificiranih problema, zaključuje se da je potrebno prebaciti fokus na unaprjeđenje turističke infrastrukture, s naglaskom na poboljšanje kvalitete smještajnih kapaciteta i razvoj novih turističkih proizvoda. Također je istaknuta potreba za boljom promocijom turističke ponude Like, uključujući promociju regije na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Također, potrebno je poticanje suradnje između dionika u turističkom sektoru, uključujući vlasti, turističke agencije, hotelijere, restorane i druge dionike. Uspješan razvoj turizma u Lici zahtijevati će zajednički pristup i suradnju između svih dionika u turističkom sektoru.

Održivost turizma u Lici također je bitan razvojni faktor, uključujući uspostavljanje održivog modela upravljanja turizmom i zaštitu prirodnih i kulturnih resursa. Zaključak je da je dugoročni uspjeh turizma u Lici moguć samo ako se turistički razvoj odvija na održiv način, uz poštivanje prirodnog okoliša i kulturnog nasljeđa regije.

U konačnici, zaključuje se da Lika ima ogroman turistički potencijal i da se može razviti u prepoznatljivu turističku destinaciju. Međutim, za postizanje tog cilja potrebno je sustavno planiranje i upravljanje turističkim razvojem na strateškoj razini. Uz to, potrebno je uključiti sve relevantne dionike u proces planiranja i razvoja turizma, kao što su lokalne zajednice, turističke organizacije, privatni sektor i državne institucije.

7. Popis literature

1. Grgona, J., Senečić, J. (2006). Marketing menadžment u turizmu. Mikrorad, Zagreb. Str. 204.
2. Grđinić, J. (2014). Međunarodni turizam. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula.
3. Kobašić, A., Senečić, J. (1989). Marketing u turizmu. Školska knjiga, Zagreb. Str. 111.
4. Koncul, N. (2010). Economics of Tourism Management. Mikrorad, Zagreb. Str. 107-108.
5. Krbec, D. (2013). Sustainable tourism: An Interdisciplinary Approach. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula. Str. 177.
6. Križman Pavlović, D. (2008). Marketing turističke destinacije. OET Mijo Mirković, Mikrorad, Pula.
7. Magaš, D. (2008). Destinacijski menadžment- modeli i tehnike. Sveučilište u Rijeci, Fakultet za turistički i hotelski menadžment u Opatiji, Rijeka.
8. Magaš, D. (2003). Management turističke organizacije i destinacije. Adamić, Fakultet za turistički i hotelski menadžment u Opatiji, Opatija.
9. Petrić, L. (2011). Upravljanje turističkom destinacijom. Ekonomski fakultet u Splitu, Split.
10. Alkier Radnić, R. (2003). Marketinški aspekti razvoja turističke destinacije. Tourism and hospitality management.
11. Bartoluci, M. (2013). Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva. Školska knjiga, Zagreb.
12. Blažević, B. (2007). Turizam u gospodarskom sustavu. Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Opatija.
13. Blažević, B., Perišić, M. (2009). Turistička regionalizacija u globalnim procesima. Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Opatija.
14. Candela, G., Figini, P. (2012). The economics of tourism destinations. University of Bologna, Department of Economics, Bologna.
15. Dulčić, A. (1991). Turizam - načela razvoja i praksa. Institut za turizam Zagreb i Ekonomski fakultet Split, Split i Zagreb.
16. Dulčić, A., Petrić, L. (2001). Upravljanje razvojem turizma. Mate d.o.o, Zagreb.
17. Moutinho, L. (2005). Strateški menadžment u turizmu. Masmedia, Zagreb.
18. Antolović, J. (2006). Očuvajmo kulturnu baštinu, Vodič za pripremu i provedbu projekata očuvanja kulturnih dobara. Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske,
19. Hrvatska gospodarska komora. (n.d.). Turizam Ličko-senjske županije u brojkama.

Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/turizamlickosenjskezupanije6033badfb0645.pdf>

[Pristupljeno 10.3.2023.]

20. Matečić, I. (2016). Specifičnosti procesa vrednovanja materijalne Kulturne baštine u turizmu. *Acta Turistica*, 28(1), 79. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/190718>

[Pristupljeno 11.3.2023.]

21. Krpan, V. (2019). Promocija održive turističke destinacije Like. *Sveučilište Sjever*, 70.

22. Šošić, M. T. (2014). Pojam kulturne baštine - međunarodno pravni pogled. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 51, 833. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/190718>

[Pristupljeno 10.3.2023.]

8. Internetski izvori

1. Ličko-senjska županija. (n.d.). O županiji - opći podatci. [online] Dostupno na:

<https://www.licko-senjska.hr/index.php/o-zupaniji/opci-podatci> [Pristupljeno 15.3.2023.].

2. Ličko-senjska županija. (n.d.). Gospodarstvo. [online] Dostupno na: <https://www.licko-senjska.hr/index.php/o-zupaniji/gospodarstvo> [Pristupljeno 15.3.2023.].

3. Turistička zajednica Ličko-senjske županije. (n.d.). Što raditi. [online] Dostupno na: <http://visit-lika.com/category/sto-raditi> [Pristupljeno 17.3.2023.].

4. Ministarstvo turizma. (n.d.). O ministarstvu. [online] Dostupno na: <https://mint.gov.hr/o-ministarstvu/9> [Pristupljeno 16.3.2023.].

5. Državni zavod za statistiku. (n.d.). Statistička izvješća. [online] Dostupno na: <http://www.dzs.hr> [Pristupljeno 14.3.2023.].

6. Grad Gospić. (n.d.). Općenito. [online] Dostupno na: <http://gospic.hr/opcenito/> [Pristupljeno 18.3.2023.].

7. Grad Gospić. (n.d.). Gospodarstvo. [online] Dostupno na: <http://gospic.hr/gospodarstvo/> [Pristupljeno 13.3.2023.].

8. Turistička zajednica grada Gospića. (n.d.). Turistička ponuda. [online] Dostupno na: <https://visitgospic.com/turisticka-ponuda> [Pristupljeno 14.3.2023.].

9. Grad Senj. (n.d.). Početna. [online] Dostupno na: <http://www.senj.hr> [Pristupljeno 17.3.2023.].

10. Turistička zajednica grada Senja. (n.d.). Visit Senj. [online] Dostupno na:

<http://visitsenj.com> [Pristupljeno 16.3.2023.].

11. Park prirode Velebit. (n.d.). O parku - opći podaci. [online] Dostupno na: <https://www.pp-velebit.hr/hr/o-velebitu/opci-podaci> [Pristupljeno 15.3.2023.].

12. Nacionalni park Sjeverni Velebit. (n.d.). Posjeti. [online] Dostupno na: <http://www.np-sjeverni-velebit.hr/posjeti/> [Pristupljeno 15.3.2023.].

9. Popis tablica

Tablica 1. : Kretanje broja stanovnika od 1857. do 2021. godine. Izvor: Publikacije Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske.

Tablica 2 : Statistika dolazaka i noćenja u turizmu u Lici od 2018. do 2022. godine; izvor: <https://podaci.dzs.hr> [Pristupljeno 16.3.2023.]

Tablica 3: Postotak domaćih i stranih dolazaka u Liku u razdoblju od 2018. do 2022. godine; Izvor: <https://podaci.dzs.hr> [Pristupljeno 16.3.2023.]

Tablica 4: Strani turisti u Lici po državama podrijetla u razdoblju od 2018. do 2022. godine; Izvor: <https://podaci.dzs.hr> [Pristupljeno 15.3.2023.]

Tablica 5: SWOT analiza turističkog područja Like